

МИ І СВІТ

WE AND THE WORLD

УКРАЇНСЬКИЙ
МІСЯЧНИЙ
МАГАЗИН

Ціни:

Підліткова — 0.70 ДМ.

Дитячий — 50 фр.

Літературний — 10 фр.

Англійський — 2 шил.

Зарубіжний — 7 шил.

ДІА — 0.25 дол.

Лінендік — 0.35 дол.

Археологічна — 2 пез.

Всіх інших країн —

— планований

цінність 25 дм. центів.

diasporiana.org.ua

P. I.

*

ВЕРЕСЕНЬ 1950

*

Ч. 4.

Наші представники за кордоном:

Аргентина:

Denysiuk Nykola, c. Carapaligüe
790, Buenos Aires, Rep. Argentina

Австралія:

Orest Pytlar, 11 Heeley St. Paddington, Sydney, N.S.W. Australia

Англія:

B. Skorobohatyj 31 Castleiside Road
Newcastle upon Tyne, 5. England

Бельгія:

Zybenko Roman, 9 rue des Bras-
seurs, Louvain, Belgie

Бразилія:

Natalia Dubyska, Curitiba, Rue
Brigadeiro Franco 521, Parana
Brasil

Голландія:

Jaroslaw Milanytsch, Culemborg,
Ridderstraat 42 b., Nederland

Парагвай:

Wyslotskyj Iwan c/o Greg. Gow-
dak, Carmen del Parana, Paraguay

США й Канада:

Mrs. Wolodymyra Smyk, c/o
Joseph Zayatz, 320 S. Wilbur Ave,
Syracuse N. Y., USA

Франція й Півн. Африка:

Mr. Mazur C., Ing. Chem., 1. Av.
Pasteur, Moissy-Cramayee / Seine
et Marne / France

Зі змісту цього числа:

Амата

Український Галлівуд

Туреччина — парламентарна
демократія

Містер Райнер не п'є „кока-колі“
Нововіднайдена столиця інків

Годинник на вежі показує
правильно

Життя й гумор

Як згинув Троцький?

„Я захурився на смерть...“

Мільйони з води й цукру

Чи відруге одружилися б із
своїм чоловіком?

Впливи в укр. муз. культури

Загадки, спорт

Етюди на тему щастя

Фото на обкладинці: Симпа-
тична кіно-зірка Корнель Бор-
черз шле привіт Читачам "Mi i
Svit" (гляди стор. 48) — світлив
Тед Вайсбарт.

Передплатники журналу »Ми і Світ« в тих країнах, де ще не зорганізо-
ване представництво, можуть пересилати гроші або безпосередньо до Ад-
міністрації в Німеччині (Mittenwald/Karw. Jägerkaserne, Deutschland) або на
руку представників в інших країнах.

Ціна одного числа журналу в усіх країнах виносить 25 ам. центів. Замов-
ляючи журнал, просимо, по можності, вплачувати передплату згори за чоти-
ри числа.

MI I SVIT
український місячний магазин

Друкується накладом Видавничої Спілки »Ми і Світ«

Головний редактор і ліценцят: Микола Колянківський.

Черенки й склад: Іван Мельник. Друкарня й кліш: »Себальдус-Ферля«.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Mittenwald / Karw., Jägerkaserne, Bayern, Deutschland,

„We and the World“ — Ukrainian Monthly Magazine.

EUCOM, HQ Civil Affairs Division, United Nations Displaced Persons
Authorisation No. 347.

Publisher: Mykola Kolankiwskyj; Printer: Sebaldus-Verlag, Nürnberg;
Circulation — 5000 copies.

МИ І СВІТ

український місячний магазин

Рік 1

Вересень 1950

Ч. 4

Вікторія Зеквіл-Вест^{*)}

А М А Т А

Малий півострів висунувся в Середземне море. На мапі він схожий на палець, що ним суходіл вказує на море. Його скелясті береги, по-рослі оливковими кущами та поперерізувані крутими стежечками, спадають прямовисно в море. Це дикий, самітний клаптик землі з кілько-ма селами, що їхні дімки гісно туляться до побережжя. З морської ліхтарні, посеред лягуни падав на хвилі сніп блідого нічного світла.

Якимсь дивним, як для Італії, дивом, цей шматок зем-

^{*)} Вікторія Мері Зеквіл-Вест, англійська письменниця, народж. в 1892 р., авторка багатьох романів, новель і репортажів, дружина відомого письменника й дипломата Гарольда Нікольсона.

лі залишився зовсім незаторкнутим чужинцями; він зберіг на собі чисте прадавнє рибальське й селянське життя. Таким шматочкам землі вдається деколи уникнути на-тиску культури. Півострів Помодоро його уникнув. Життя плило там у всіх своїх найрізноманітніших формах господарства, релігії, забобонів, насильства й примітивної моралі, точнісінько так, як у середньовіччі, і під час ренесансу, і ще раніше, за часів римлян. Ніщо не нагадувало двадцятого століття, за винятком грамофону в сільській каварні й тутукання моторових суден у пристані.

Молодий англієць Деніел жив тут, бо він знайшов тут щось, що було протилежні-

стю його власного Я. Він був блідий, ніжний і хоровитий, а всі люди на Помодоро були загорілі сонцем, здорові й сильні. Він, що в Лондоні погорджував усіма цими речами, піддавався їм тут із насолодою. Він, інтелектуаліст, знаходив приемність у розмовах з рибальськими дітьми куди більшу, ніж колись посеред своїх друзів у Лондоні. Разом з рибалками він лежав у сонці на скелі. Їхня розмова була по-перитикана дотепами та повна хлоп'ячої безтурботності. Але їхні тіла були гарні, і розмови, хоч і без зв'язку, заторкували поважні речі. Так бодай видавалося Денієлові. Лежачи там і бовтаючи кінчиками пальців ніг у воді, поміж розколинами скель, вони говорили про рибальство, любов, політику, судна й про Бога. Денієл не говорив багато, він прислушався.

Вони не турбувалися ним, погоджуючися з його існуванням. Протягом шести місяців він був разом з ними, і вони на свій спосіб звикли до нього. Насправді вони мало його помічали, хіба тільки що вряди-годи добродушно посміхалися з його вад. Він умів пливати, але не так,

як вони, що почувались у воді, мов риби. Його шкіра була загоріла сонцем, але не така, як у них, бож їхні тіла були схожі на бронзові статуй. Деколи він фальшиво розумів щось із того, що вони говорили, і тоді вони вибухали реготом. Бо, не зважаючи на старання робити все так, як вони, він залишався стороннім, чужинцем. Вони не вважали його своїм, і те сердило його. Він бажав бути рибалкою з Помодоро, але хоч вони називали його Данієлле (хвалити Бога, в нього було ім'я, яке легко давалось перекласти на італійську мову), а не сіньйоріно, все ж він не був їм рівня і не міг нею бути ніколи, бо вони разом вирости, і шість місяців — це ніщо, порівнюючи з двадцятьма роками. Але по чуттєвих і духових переживаннях, що їх він мав, він пристрасно бажав утекти від свого колишнього Я; він хотів назавжди перемінити Денієла на Данієлле; він хотів залишити Денієла ген позаду себе, Денієла, який, елегантно одягнутий, ішов долі по Пікаділлі. Про нього, Денієл міг собі те далі робити, тоді коли Данієлле лежав роздягнений на скелях.

Деколи він мріяв, щоб купити собі право громадянства через подружжя з Аматою.

Амата була визнаною сільською красунею. Між хлопцями був мілий звичай оточувати Амату своїм почотом. Щовечора, коли вона, заклавши руки, стояла в дверях невеличкої овочевої крамниці своєї матері й зачерпувала свіжого повітря, вони юрбою з'являлися на площі. Хлопці крутилися довкола неї, мов осі біля зрілого плоду, бо їй справді вона була схожа на сочисту, налякану кров'ю, молоду бросквиню, стоячи ось так під дверима крамнички, вистеленої пурпурівим папером, що в ній на прилавках, під звисаючою лямпою, вилискували фіги, кавуни, гранати й помідори.

Але молода красуня була недоступна. Вона приймала чолобитні, не дозволяючи на довірливості. Коли щовечора на піяцці загорялися світла й великі лілики кріжляли в теплому повітрі довкола лямп, вона відповідала на всі компліменти хлопців глузуванням та задерикуватістю. Оточувати Амату почотом — стало милою звичкою, майже жартом, що із-за нього не тріскали серця, розвагою після вечері, аж поки не

приходила пора, щоб на човнах, у темноголубій пристані, завішувати сіті, залишаючи піяццу жінкам і дітям.

Денієл був упевнений, що він здобуде прихильність Амати, якщо тільки захоче цього. Це ж було б для Амати не будь-що, одружитися з багатим сінйоріно з Англії. Англія! Ніколи більше він туди не повернеться. Його неврастенія знайшла спокоення в цій теплій, тугій безтурботності півдня. Він не був закоханий в Амату, але він залюбки перебував в обсягу її добродійної, звірячої чуттєвости. Йому видавалося, що вона оточує його, мов тепла купіль, що вона лікує його, заколисує та присипляє. Він заздалегідь тішився думкою про своїх смуглувих дітей, що гратимуться на побережжі разом із іншими смуглувими дітьми з Помодоро. Тоді його не вважатимуть більше за чужинця; і люди забудуть, що він тут не народився. Він сам ладен був це забути. Він забув би тих інтелігентних жінок, що їх він любив у Лондоні з таким холодним почуттям, та всі ті витончені, поверхові розваги, що не мали для нього ніякої вартості. Що більше він про це думав, то при-

вабливішою була для нього думка одружитися з Аматою.

Але ще не тепер. Сама ж Амата нічого не знала про його рішення. Хоч він кожного вечора з іншими хлопцями приходив під овочеву крамницю, проте він єдиний поміж усіма був мовчазний і стриманий. Він задоволювався тим, що міг дивитися на неї довгим, пронизливим зором, немов намагаючись пити з неї її принадність та примушуючи її розуміти його бажання. З того, що вона, жартуючи з хлопцями, час-до-часу споглядала на нього, він догадувався, що поміж ними існує якесь тихе договорення. Він був упевнений, що все дастися легко зробити, як тільки прийде слушний момент: він піде тоді до Амати, і вона вкладе свою руку в його, і ціле село знатиме, що їхній зв'язок уже здавна заплянований.

Правда, говорять, що Амата пообіцяна Тітові Кальві, який виємігрував до Америки. Це значить, що Тіто мав би одного дня повернутися, набувши майно, щоб узяти Амату й повезти її до Нью-Йорку. Але Деніел не хотів вірити, щоб Амата вище ставила життя в Нью-Йорку за

життя на Помодоро. Його сердило, коли чув, як то молоді хлопці заздрять Тітові, що він вирвався з Помодоро й пішов у світ. В Денієлових очах вони зраджували їхнє вроджене право — право на тихе, звіряче існування на Помодоро. Він не міг зrozуміти того, як хтось, хто має вроджене право на це життя, міняє його на темне, сіре місто, ціле з каміння, з крикливими, вимощеними вулицями та з усією обридливістю модерного великого міста.

Він мусів упевнитися щодо Амати ще заки повернетися Тіто. Він хотів говорити з нею того дня, коли надіде лист Тіта з вісткою, що він повертається. Це була дата, що її він установив, а в міжчасі він знаходив певну насолоду у зволіканні.

Літо було гаряче й довге, один день наступав за другим із матовим мерехтінням хвиль і безхмарим небом над сизиною оливних гайків. Повівінний і недійсний, мов поетів сон, лежав малий півострів у соняшному сяїві, і лише яшірки гуляли поміж камінням і море ліниво бились об невеличкі затоки. Таке літо нагадувало про сотні таких же літ, що були

раніше. Ідилічний, незмінний світ. Цютишу переривав лиши інколи стихійний зрив природи: буря, що била нагальним дощем об шиби й темрявою покривала море, кидаючи човни на всі боки; в таку ніч ніякий рибалка, який би він не був холоднокровний, не йде на риболовлю. Або землетрус, що під час нього рибальський народ вискачував з ліжкі, збившись у тісну юрбу, заповнював піяццу, розказуючи один одному опівночі про шкоди, які заподіяв землетрус кілька років тому його праобразкам.

Денієл радів з таких переживань. Вони нагадували йому про рухомі залаштунки звичайно лагідного італійського життя. Не саме тільки домашнє щастя і безтурботна радість ждатимуть його. Разом з Аматою, він думав, прийдеться йому пробувати напереміну — то розкошів сонячних днів, то погрозливих нагадок повного небезпек життя.

Враз із рибалками він виїхав на море. Досі вони не допускали його до участі у своїй нічній праці, залишаючи його лише у ролі глядача. Він сидів мовчки на крайчику судна, сповнений

надії, що чайже прийде колись день, коли й він тягти-ме сітями свою здобич. Коли стане він чоловіком Амати, то нічна риболовля матиме значення й для нього.

Місяць кидав оберемками світло на темне плесо. Прибережні скелі підносилися прямовисно вгору, їхні провалля й верхи були замасні пініями. Коло їхніх стіп зарисувалась різькими сильветами маленька рибальська фльота, що просувалася безголосно. Судно Денієла плило дещо оподалік, і він міг спостерігати працю чоловіків на інших суднах. На глибокій теміні чорної, мов чорнило, води, на тлі вистрілюючих угору обвислих скель, вони були схожими на темні цяточки. Він щоночі ново захоплювався, стеживши за таємничими поруhamи чоловіків, що під охороною ночі виконували свою звичайну працю, схиляючись над сітями так, що можна було тільки бачити їхні руки, рамена й великі круглі голови. Речеві, спокійні й обізнані зі своєю працею — вони зовсім різнилися від тих ледачих, жартівливих хлопчіс'ків, що вдень збиралися на піяцци. Коли вони виконували ці обряди й ці

дії серед найчорніших годин нічі, Деніелові здавалося, що вони ось так вдираються у саму суть і таємничість теміні. Він бачив їхне існування в дещо переборщено-му свіtlі, але саме цього він потребував, шукаючи заспокоєння в цьому іншому світі. Кожна ніч на морі серед рибальських суден була для нього новим, сповненим таємничості переживанням. Дрижачи від зворушення, мов у пропасниці, спершились руками на весло, він ждав хвилини, коли загоряться вогні.

Один за одним спалахували смолоскипи на суднах, і їхне червоне світло падало кривавими плямами на темну воду. Щогли, човни й людські тіла зливалися в один рельєф. І найfantastичніше з усього: на підводних скелях з'являлися тіні суден і людей-велетнів. Вони випростовувались у класичному ритмі. Неземна краса й фантастика цієї сцени сповнювала Деніела захопленням.

І в таку прекрасну серпневу ніч він прийняв рішення: назавжди всякнути в це старовинне, глибоко вкорінене існування. Він матиме безконечні кольори моря й неба, свіжість ранку, невимовну велич заходу сонця

й чудну красу ночі. Це прекрасне життя дасть йому заспокоєння. Амата ж буде йому сонячним промінням.

Коли піднявся блідий ранок, судна повернули. Деніел уже не раз бачив схід сонця на морі, але цього ранку він був близький сліз. Вставав новий день — блідо-голубий, мов груди голубки, вилискуючий у молодому сонці. Вітер-легіт ворухнув вітрилами; хлопець, спершился на весло, затягнув пісню; на днах суден купами лежали срібні риби; вода ледве ворушилася, порисована пасмами соковитішої блакіті. Коли судна тихо причалили до пристані, село ще спало.

Вполудні прибув, сопучий трублячи, „піроскафо“ — невеличкий корабель, що привіз декілька місцевих людей, одного чи двох туристів та старого селянина із стадом гусей. Деніел, що разом з іншими хлопцями напівсонливо лежав на теплому прибережному мурі, обернувшись на другий бік, щоб подивитись на берег. Він був задоволений, знаючи, що цього пополудня говоритиме з Аматою. А в міжчасі задовольнявся скромною пріємністю, дивлячись на гусей. Поза тим не цікавив його

цілий світ. Але Люїджі, що лежав біля нього, нараз зірвався. „На Бога! — крикнув, — та це ж Тіто!”

Це й був Тіто. Він повернувсь з Америки, не повідомивши раніше. За хвилину його оточила, тиснувшись і кричачи, сільська молодь. Одні кликали дрітих, щоб ішли та подивилися на Тіта. Голоси лунали по ціяці і люди виходили з хат, щоб поглянути, що трапилося. А Тіто стояв посередині, гордий з того, що плян його вдався. Але він був страшний — справді, страшний. Тіто помітив це з першого погляду. Він був більше ніщо, як тільки звичайний маленький чоловік у строкатому вбранні та в сірому твердому капелюсі; він носив персні, грубий годинниковий ланцюг і гостроносі американські черевики. Деніел, що його серце спершу перестало битися, сміявся з самої думки, що цей чоловік хоче старатись про руку Амати. Що скоріше Тіто від'їде, тим краще.

Пізнього пополудня Деніел вийшов із своєї хати та пішов через піяццу до овочової крамниці. Він побачив Амату, як вона сиділа разом з батьками і з Тітом на певернених пачках, посеред

овочів, і всі вони про щось завзято говорили. Коли він увійшов, усі замовкli й звернули свій зір на Деніела, немов очікуючи, що він купить помаранчі й залишить їх, щоб вони могли далі провадити свою розмову. Дешo зніаковільй із-за їхніх запитливих поглядів, він став мовчки і дивився на них. Сімейне кільце? Тіто, як видалось, почувався, немов удома: він був лише у сорочці, але його твердий капелюх лежав біля нього, поміж фігами. На пальці Амати пишався великий перстень, без усякого смаку.

Хтось мусів тепер промовити. Відізвалася мати; вона появилася Тіта, назвавши його своїм майбутнім зятем. Тіто піднявся і звично потряс його руку.

— Приємно познайомитися з вами, — сказав він із помітним американським акцентом. — Ми говоримо саме про те, як швидко вже я могтиму вирвати Амату з цього Богом забутого гніда та повезти туди, куди вона належить.

Амата, почувши своє ім'я, засьміялась і почервоніла.

— Знаєте, коли хтось дешo пізнав світ, то ця Європа стає дещо завузькою. Наш

корабель пливе до Нью-Йорку шістнадцятого.

— Амата,— сказав Деніел, — ви ж не хочете либонь нас залишити і їхати з Помодоро до Нью-Йорку?

— Не їхати з Помодоро? — відповіла Амата, докраю здивувавшись. — Але ж зрозуміло, що я хочу вийти. Хто ж цього не хотів би? Тут нема життя, Нью-Йорк прекрасний. Тіто нам розповідав. Там кожний багатий, тричі на день єсть м'ясо. Тіто живе в пречудовому готелі; він там директором, у кожній кімнаті там лазничка, і в залі грає оркестра. Готель завсіди повний гостей, вони приходять і відходять, мільйонери і фільмові артисти, всі багаті, всі славні. Там є вінда, що їде вгору на двадцять поверхів,

і прекрасне хатне устаткування в єгипетському стилі. Все позолочене, навіть беріжки на листовому папері. Я така горда, сіньйоріно, за Тіта, який забере мене з цього вбогого гнізда на таке багате мешкання.

Вона подала Тітові руку, що її він задоволено гладив, а батьки дивилися, ледве опановуючи свою гордість.

Деніел бачив, як тіні гуляли по скельному рифі; чув, як вода шумить у надбережних проваллях; спостерігав підношення сітей, повних сріблястої риби; прислухався до легкого клацання козячих копит по скелястих стежках; думав про соковиту блакить лягуни й про мерехтіння неба поміж гілля мідгалових дерев... і біг геть із крамниці на сонце.

Пані Ляля сиділа за столом під час великої гостини й обсервувала присутніх.

— Як називається той несимпатичний пан, що сидить там, на розі стола? — спитала вона свого сусіда.

— Це мій брат.

Пані Ляля збентежилася, почервоніла, хвилину не знала, як направити свою неуважність, а потім сказала:

— Яка я глупенька! Я ж зразу повинна була помітити вашу схожість.

Д-р Г. Г. Скегар
Галлівуд, Каліфорнія.

Український Галлівуд

В квітні 1941 р. я прибув до Галлівуду на сталій побут. Звідси написав щось 13 статей до українських часописів про тутешнє життя та про фільмову індустрію. Щодо українських артистів у фільмовій справі я написав таке: „На мою думку, тут з українців може вибитися лише такий, що має: 1. Природні здібності артиста — а до того буде мати велике щастя дістатися до студії. 2. Такий, що має замилування до фільмового діла і великі суми грошей. 3. Такий, що зовсім сліпим випадком дістанеться до студії і сподобається публіці відразу. Інші не мають жадних шансів”!

Я писав це декілька років тому, але відтоді сталося багато змін і тепер я хочу повідомити українського читача, що маю для нього приємну несподіванку, саме, що українці, нарешті, дочекалися своїх артистів у Галлівуді!

Історія Михайла Мазуркевича

Михайло Мазуркевич, знаний на арені спорту і як актор на

сцені — „Майк Мазуркі“. Народився він у Купчинцях, повіт Тернопіль, Галичина, на саме наше Різдво 1908 року. Коли мав 6 років, приїхав з батьками до Америки. Батьки осілися в Коговсі, стейт Нью-Йорк, де Майк виростав та ходив до школи при церкві св. Петра і Павла. Вдома він завжди говорив по-українськи, а в українській школі навчився читати й писати. Навіть у пізніші роки говорив по-українськи, читав книжки, так, що ще й тепер знає нашу мову в слові й на письмі.

Бувши у вищій школі, наш Майк поринув у спортивну діяльність. Почав від бескетболу, перейшов до бейзболу, а потім узявся до боксерства й борінки. Це виробило Майкові популярність по школах геть далеко поза місцевістю, де він жив з батьками. Не диво, отже, що Майка наділено стипендією на 4 роки, і він вступив до Менгеттен Калледж у Нью-Йорку на філософічний факультет. По чотирьох роках студій він отримав степінь В. А. (Бачелор офф Артз).

Перша його проба бути акто-

ром почалася ще в Менгеттен Калледж, коли драматичний відділ при цій школі влаштовував річний „Мінстрел Шов”, де наш Майк виступав у ролі імперсонації артистки Неллі Ленінг. Він мусів співати жіночим голосом, і робив це так добре, що критики вже тоді пророкували йому кар'єру на сцені.

Закінчивши університет, Майк віддався цілковито спорту змагань (борінки). Приходилося йому боротися з такими борцями світової слави, як Джім Лондос, Люїс і Бровнін'. З декотрими вигравав, з декотрими програвав, але цього спорту не покидав.

В 1932 р. Майк прибув у професійних справах до Каліфорнії. А що на сході він покинув зиму, а тут застав літо, він так полюбив цю країну, що рішив перейти сюди на сталій побут: Два роки пізніше приїхали його батьки. Професіональні виступи приносили йому добре заробітки, і тому Майк почав будувати люксусові хати в містечку Глендейл (через гору від Галліруду).

Та сталося так, що місто Глендейл влаштувало фестиваль для борців з цілої Америки, і, власне, тут наш Майк добре поборов усіх контестантів. Посадник міста вручив Майкові золотий пугар як чемпіонові цих змагань.

Це принесло Майкові імення спритного борця.

Невдовзі потім акторка Мей Вест, потребувавши прибічної охорони (бадігард), запросила його. Цілий рік Майк їздив з Мей Вест по різних балах, гостинах, виступах, — а це певною мірою ввело його в коло артистів у Галліруді, хоч і ще не дало нагоди показати свої здібності на дійсній сцені.

Початок кар'єри

Аж одного разу Майк боровся у великій автоторії в Льюїс Анджелес, де були присутні артисти й директори з різних фільмових студій. На нього звернув увагу директор Джозеф фон Штернберг та запропонував Майкові „тест” перед камерою і мікрофоном. Результатом цієї спроби було те, що круг артистів у Галліруді зіс на одну особу більше, бо Майк дістав контракт у студії.

Читач може собі уявити переживання нового артиста, поки не з'являється на екрані його перші спроби. Такий дриж переходить усі артисти — навіть і такі, що вже роками грали на сцені. І перше питання: а як прийме мене публіка? чи виповнив я свою роль, як цього вимагає мистецтво? а чи заангажують мене для дальших праць?... Такі й подібні питання з'являють-

Відомий журналіст і письменник, автор цього репортажу та постійний співробітник „Ми і Світ”, д-р Г. Г. Скетгар (праворуч) враз з українським фільмовим актором Майкою Мазуркі (фотографія галлівудської студії „Радіо-Кіт-Орфюм“).

ся в усіх початкуючих артистів, бо Голлівуд переповнений всякого роду артистичними силами і є з чого вибирати.

Наш Майк спокійніше віддихнув аж тоді, коли дістав письмове повідомлення, щоб ставати до праці в дальших фільмах. А тим часом перший фільм, в якому виступав Майк, зробив фурори й повінню залив цілу Америку! Другий не мав такого успіху, зате третій і четвертий фільми принесли великі матеріальні зиски для студій, а акторові — славу.

Для українців найцікавіший фільм „Бігайнд да Райзінг Сон” („Поза сходячим сонцем”), бо, крім Майка, в цьому фільмі є директором ще один українець, на ім'я Едвард Дмитрик. Він, власне, допоміг Майкові дістати рою.

Я сиджу у вигідному фотелі в хаті Майка та слухаю оповідання.

— Отож, в яких фільмах виступали ви дотепер? — питаю.

— Почекайте хвилинку, нехай дістану свій альбом — відповів Майк. — Бачите, — почав Майк від першої сторінки, — ось тут знайдемо всі потрібні інформації про мої початки, програми, знятки, рецензії!

— А які ж ролі грали ви в цих фільмах?

— Залежно від того, що мені призначено: в декотрих грав ро-

лі головні, в декотрих ролі підрядні, — відповів з усмішкою Майк.

— А в котрому фільмі ви мали найбільший успіх?

— Здається, у фільмі „Тенк Юр Лакі Стар” („Подякуй свої щасливій зорі”), бо тут я грав поруч великого артиста Еді Кентора. Грав і поруч Джека Бені. Обидва мають велику славу в Голлівуді, і кожний початкуючий артист має за велику честь брати участь у фільмах, де вони виступають.

— А не приходилося вам боротися у фільмі?

— Чому ж би ні! У фільмі „Поза сходячим сонцем” мені доводилося показати всі штуки японського джію-джитсу, а щоб таке дужання мало бажаний ефект, треба було з більшою силою боротися і боксуватися, ніж буває це в дійсності у змаганні. Моїм опонентом був Баб Райн, колишній боксер з Дартмавт Калледж, і мені та й йому прийшлося дістати не раз доброго штовхана, щоб фільм був реалістичний, а не вдаваний. По закінченні фільму обидва ми мусіли поїхати на тиждень на відпочинок.

— Чи дозволите спитати вас, який гонорар платить фільмова студія початкуючим акторам?

— О, це залежить від того, яку ролю початкуючий артист

грає. Звичайно платять за легкі ролі від сто до триста доларів деннино.

— Даруйте, що клопочу вас питаннями, але все це так цікаво для мене, що я хотів би поставити вам ще два питання, а саме: чи могли б ви сказати мені, котрі саме артисти дали вам помічну руку в самих початках вашої кар'єри у фільмовій справі?

— На це питання тяжко відповісти, — всміхнувся Майк, — але з рукою на серці скажу вам, що допомогли мені різними порадами та підбадьоренням і Волтер Юстон, і Еді Кентор, і Чарлз Лафтон, і Нол Муні, й Мейл Вест, — а вже найбільше допоміг мені наш українець Едвард Дмитрик. Коли я добре зарекомендував себе, Еді Кентор бігав по сцені і всім хвалив мене. Му-

ні дуже прихильно ставився до мене та переконував, що я маю велике майбутнє на сцені. Мей Вест так само заохочувала мене піти до артистичної школи. Волтер Юстон давав мені різні поради, як панувати над собою на сцені, щоб не попастися в трему. Едвард Дмитрик привчав мене до фільмової техніки, рухів, міміки, а прикінці переробляв зо мною всі ефектовні рухи ще раз, щоб вони мали артистичний вигляд.

Від себе додам, що Майк Мазуркі веселої вдачі, вічно усміхнений, приємної натури і широзичливий до всіх, кого знає. Має 6 стіп і є цалів, важить 234 фунти, кремезно збудований. З батьками належить до українських товариств у Льос Анджелесі та приходить на підприємства і свята з родиною. Слава Галлівуду не завернула йому голови.

ЖЕРТВИ СЕНИ

В Парижі скачуть кожного року з мостів на Сені приблизно 300 жінок, маючи намір вкоротити собі віку. Впродовж останніх 50 років таким способом згинуло 15.000 жінок. Найбільше са-
могубств трапляється в місяці серпні між год. 19 і 22.

КОКА-КОЛЯ

Один римський продавець вивісив на своїй крамниці, що знаходиться в комуністичному секторі міста, такий напис: „Товариші! пийте коку-колю! Винайшли її не американські капіталісти, а росіянин в 1902 році”.

Юрій Бельський
Мюнхен, Німеччина

Туреччина — парламентарна демократія

Світова опінія стежить з пильною увагою за подіями в Південній Кореї, де американське військо вже понад два місяці кривавиться, боронячи слушну справу — свободу й демократію. Як видається, все вказує на те, що т. зв. холодна війна, яка ведеться протягом кількох років, поволі, але невблаганно перетворюється в збройний конфлікт, щоправда, тим часом з обмеженим полем засяぐу. Обмеженим, бо Советський Союз напевно уникатиме генеральної збройної розправи з демократичним світом, що до неї він ще не приготований. Але він має можливість, користуючися посередництвом своїх сателітів, провокувати інциденти й збройні сутички в різних пунктах земної кулі на те тільки, щоб зв'язувати противника, переважно ЗДА, й вмотувати його в довготривалі, виснажливі воєнні дії. Ця хитра тактика — витягання чужими руками каштанів з вогню — оплачується Кремлеві стократно, бож нею він шахує демократичний табір.

Те, що сьогодні сталося в Кореї, може завтра повторитися на

інших загрожених відтинках великого фронту від Петсамо, Лаби, Адріатики і Дарданелл аж по Перську затоку, Індокитаї, Сіям, Малай та Формозу. Де впаде іскра, що спричинить наступний „льокальний“ конфлікт, важко вгадати. Але одним з найзапальніших вогнищ є, без сумніву, Туреччина, яка займає ключеву позицію в середземноморському басейні. Отже, варто присвятити дещо уваги перемінам, які настутили в цій країні останнім часом, у наслідок виборів до парламенту, відбутих 14. травня ц. р.

Можна без перебільшення сказати, що рідко коли в будь-якій країні парламентарні вибори мали такі далекосіжні наслідки. Це була справжня революція, проведена самими тільки картками, без проливу крові й урямцях леґалізму.

Це ж небувала річ, зокрема на сході, щоб авторитативний устрій, який постав у наслідок переможної народної революції та який може похвалитися великими досягненнями на всіх ділянках, сходив з політичної арени — по тридцятьрічному

існуванні — без боротьби, без будь-якого натиску ззовні, просто в наслідок поразки в цілком свободічних виборах. А чайже режим колишнього президента Ісмета Іненю, державного мужа з величими вартостями й заслугами, опромінений славою свого основника, творця сучасної Туреччини і відновника її збройних сил, міг не випустити з рук владу, мавши численну й дисципліновану армію та справко діючий державний апарат. Бож годі заперечувати, що нова Туреччина, не зважаючи на свою народно-ресурську наличу, була донедавна тоталітаристичною державою, якою керувала монопартія, називана республіканською народною партією й очолювана кожноразовим шефом екзекутиви.

Правда, вже перший президент — великий Газі*) Кемаль Ататюрк — знав від'ємні строни цієї системи правління і розумів конечність створення безпечника у формі опозиції, самозрозуміло — кермованої і уляглої. З цією метою він доручив у 1930 р. своєму товаришеві з боїв за незалежність і випробованому приятелеві Ахмедові Фетті Окі-

ярові, тодішньому амбасадорові в Парижі, делікатну роль — організувати опозицію і Фетті Окіяр, що сам був раніше прем'єром (1924 — 25) і визначався великою політичною інтуїцією, взявся з запalom до робити і швидко міг похвалитися великими успіхами. Його ліберальна партія росла, мов на дріжджах, об'єднуючи різні елементи, споєні спільною ненавистю до існуючого режиму та створюючи могутню силу, яка почала загрожувати не лише народній партії, але й цілому устрою республіки. Переляканий цим розвитком справи, Кемаль Ататюрк звелів Окіярові негайно розпустити ліберальну партію, а його самого вислав на дипломатичний пост до Лондону. Так, отже, перша спроба демократизації Туреччини не вдалася. В країні залишилася лиш одна-єдина народна партія, об'єднана навколо президента Ататюрка та його вірного співробітника, прем'єр-міністра Ісмета Іненю.

Хоч політичним інтригам пощастило було рік перед смертю Ататюрка попсувати гармонію між Ататюрком та Іненю, все ж народні збори вибрали в 1938 р. одноголосно Іненю президентом Туреччини. Кілька місяців пізніше подається на димісію тодішній прем'єр Джеляль Баюр (уряд прем'єра він перейняв був по

*) Газі — дослівно „переможець”. Це прізвисько, що його надають у мухаммеданських країнах заслуженим вождям і пануючим. У королівській родині Іраку його вживають як власне ім'я.

Іненю 25. листопада 1937, коли той попав був у неласку). Відійшовши, він носить у серці ненависть до нового президента та до його партії. В міжчасі урядова партія починає виявляти прояви перестаріння й тратить ґрунт під ногами. Баяр бачить нагоду пімститися.

Ісмет Іненю, що його провідники народної партії покликали на голову держави, надіючись на його великий авторитет серед народу, не зрадив покладених на нього сподівань у ділянці зовнішньої політики. Зате у внутрішній політиці він не пішов слідами свого попередника. Присвячуючи всі свої сили обороні держави й збереженню країни поза засягом воєнних дій (проголошення війни Німеччині та Японії навесні 1945 р. було тільки символічним жестом і мало на меті забезпечити Туреччині участь у конференції в Сан-Франціско та членство в організації Об'єднаних Націй), Ісмет Іненю послабив дотеперішній режим, виявляючи багато розуміння до нових течій. Отже Джеляль Баяр міг без труднощів відновити опозиційну демократичну партію, не боячися, що її зустріне доля партії Окіяра в тридцятих роках. У перших повоєнних виборах демократи Баяра здобули 21 місце у парламенті (націоналісти — 19, неза-

лежні — 11). Це небагато, коли порівнювати з 388 республіканськими мандатами, але досить, щоб народні збори (Туреччина має однопалатний устрій) втратили монопартійний характер. Звичайно, що опозиція заперечувала цей результат, скаржачись на справжні чи тільки вигадані надумки. Однаке, тоді вона була ще, без сумніву, надто слабка й погано організована, щоб думати про переїняття влади.

Щойно наступні вибори — в травні цього року — мали здійснити її пляни.

Схвалення в лютому 1950 нового виборчого правильника забезпечило цілком свободне голосування і перше в історії Туреччини нічим не в'язане висловлення волі населення країни. Все ж таки наслідок травневих виборів був справжньою несподіванкою і перевершив найсміливіші сподівання опозиційних діячів.

Республіканська народна партія, що була при владі без перерви 27 (проклямовано її 29. жовтня 1923) чи навіть 30 років (Мустафа Кемаль Паша, згодом названий Ататюрком, підняв був повстання проти ганебного договору в Севрі в 1920 р. і два роки пізніше переможно закінчив війну з альянтами, усунувши султана Мухаммеда VI), за-

знала нечуваної поразки, здобувши всього 69 місць на загальне число 488. Прем'єр-міністер Семсеттін Гунальтай і 9 членів його уряду (в тому й міністер закордонних справ Садек Немзеттін) не здобули мандатів. Навіть сам президент Іненю ледве пройшов у своїй родинній місцевості Малята; у столиці переміг його демократичний кандидат. Демократична партія Джеляль Баяра має в новому парламенті 40: послів. Іншими місцями поділилися незалежній народні меншини. Націоналісти заступлені всього одним тільки послом (раніше вони мали — 19).

22. травня Джеляль Баяра вибрано великою більшістю голосів (387 на 64 віддані на Ісмет Іненю) третім з черги президентом Туреччини*). Його найближчий співробітник Рефік Коральтан став у проводі партії, а Аднам Мендерес створив новий уряд, що в ньому міністром закордонних справ є Фуат Кепролю. Знаменно те, що з-посеред членів нового уряду лише один був раніше міністром. Прем'єр Мендерес, багатий поміщик з А-

натолії, та міністер закордонних справ Кепролю, професор права в істамбульському університеті, — це нові в політичному житті люди, справжні незаписані ще листки.

Як пояснити цю несподівану перемогу демократів?

Причин треба шукати у змученні країни довголітнім керуванням народної партії та в перестарінні цієї партії, а також, передусім — у важкому господарському становищі країни, яка без упину стоїть у воєнному поготівлі. Годі забувати, що протягом однадцять років Туреччина відає лев'ячу частину свого бюджету на оборону країни, утримуючи під пропорами майже мільйонову армію, готову кожної хвилини протиставитись агресії СССР чи котрогось із його сателітів (наприклад Болгарії). Червоний московський імперіалізм, що домагається баз у протоках та віддачі Карсу й Ардагану (звернених Туреччині згідно з договором із 16. 3. 1921), становить безпосередню загрозу для турецької держави й накладає великі фінансові тягарі на турецьку суспільність. Погана господарська кон'юнктура (недостатні врожаї протягом останніх кількох років, зменшення експорту тощо) загострює кризу, що стала майже хронічним явищем.

*) За турецькою конституцією, президент виконує свої функції лише протягом однієї каденції народних зборів, що триває 4 роки. На випадок розпущення парламенту президент урядує до першого засідання нового парламенту. Прем'єр і члени уряду повинні мати посольські мандати.

Серед цих обставин зрозуміло те, що виборці відвернулись від дотеперішніх керівників державного корабля, тим більше, що демократична партія хитро використала ситуацію і всю відповідальність за неуспіхи скинула на республіканців, роблячи з них офірного козла. Демократи обіцяють багато — великі бюджетові ощадності, підтрим приватної ініціативи (Туреччина Кемаля стосувала засади державного капіталізму й гостре плянування) та велику американську позику на віdbудову країни. Бож дотеперішня допомога ЗДА, зрештою, куди менша, ніж, наприклад, сусідній Греції, була вживана тільки на встаткування армії, модерну зброю та будування воєнно-важливих доріг.

Наскільки реальні надії на фінансову допомогу Волл Стріту, покаже недалеке майбутнє. Зміна уряду в Анкарі була, без сумніву, сприйнята зі щирим задоволенням у Білому Домі та в американських фінансових колах. Авторитативний турецький устрій був здавна сіллю в очах політиків на вашингтонському Капітолі. В особі президента — вождя, героїчного генерала Іненю вони бачили відповідник „фашиста” генерала Франко. Зовсім інше — новий президент Джеляль Баяр, з фаху банковець, „селф-мейд мен” („самороб-

ний чоловік”), що не надто рветься вимахувати шаблею. В добре поінформованих колах говориться про недалекі відвідини Баяра у Вашингтоні, що під час них мають бути закінчені переговори в справі позики для Туреччини. Але американський капітал заангажується в цій країні лиш тоді, коли небезпека на Близькому Сході буде явно доведена і коли переможна турецька демократія складе іспит політичної зрілості. Бож вона дуже недосвідчена і, як і всі парламентарні устрої, схильна підпорядковувати інтереси держави партійним цілям. Деякі почини уряду Мендереса, як, наприклад, численні зміни на штабових постах в армії та пересунення в адміністраційному апараті, збуджують виправдані застереження і неспокій. Прем'єр мусів скласти недавно заяву, що новий режим не провадитиме „чистки” — мабуть, громадська думка почала вже була непокоїтися. Розвиток внутрішньої ситуації в Туреччині залежить у головному від новово президента Джеляль Баяра, від його розуму й такту.

Він, без сумніву, непересічна людина. Під час дотеперішньої своєї діяльності він дав докази великої сили волі та витривалості у змаганні до визначеної мети. Джеляль Баяр, що йому

тепер 66 років, був довгий час скромним службовцем у філії „Дойче Банк” в Істамбулі. Там він познайомився з усіми таємницями банковості. Він брав участь у визвольних змаганнях, але не відіграв у них важливішої ролі. Вперше став міністром у 1923 р., короткий час очолювавши міністерство відбудови. Ширші кола пізнали щойно в наступних роках його великий організаторський талан, коли він заклав державний банк „Іс Банка”, стаючи його першим президентом. Успіхи на цьому полі промостили йому дорогу до великої політичної кар'єри — міністерства народного господарства в уряді Ісмета Іненю та посту прем'єра у хвилині смерті Ататюрка. Баар не визначається ні красномовністю, ні репрезентаційною поставою. Низький на зріст, короткозорий, він справляє враження несміливого, який погано себе почував на офіційних банкетах та дипломатичних прийняттях.

Автор цієї статті мав нагоду познайомитися з теперішнім президентом Туреччини та довго

з ним говорити. Це було на початку тридцятих років у женевському потязі, що ним іхав тодішній міністер закордонних справ анкарського уряду Тевфік Рюштю Арас на сесію Ліги Націй. Серед його оточення перевував тоді також і президент „Іс Банка”, що виступав як господарський експерт. Нікому не мріялось тоді, що цей тихий і скромний банковець стане головою турецької держави. Мабуть, і він про це не мріяв.

По стількох роках мені важко передати докладно перебіг нашої розмови, що я їй не давав тоді великої ваги. В усякому разі, пам'ятаю, що Джеляль Баар був надзвичайно добре ознайомлений з господарською ситуацією на європейському Сході і цікавився долею підсноветських народів, зокрема України. Я був вражений бистрістю його розуму та тверезістю думки. Пам'ятаю також, що Баар не ховав тоді свого подиву до політики д-ра Гальмара Шахта, що його знов особисто і дуже поважав.

РАДАРНА КУХНЯ

В Америці є вже понад сто великих ресторанів, що в них вариться на радарних кухнях. Виявилося, що кошти такого варення не є вищими. Зате зискується багато часу. Кусні м'яса важи 3 кг є готовими вже по двох мінутах і смакують прекрасно.

Містер Райнер не п'є „кока-колі“

Містер Шарль Райнер, шеф відділу „Паблік Інформейшен“ на Німеччину й Австрію, людина, без сумніву, дуже зайнята. Про це свідчать три телефони на бюрку й мікрофон, що ним він говорить безпосередньо з централею. Він має великий журналістичний досвід: говорить безпосередньо у дві слухавки телефонічних апаратів. З його телефонної розмови, яку він провадить у той момент, коли ми входимо до його дещо замалої кімнати (Містер Райнер високий майже на 2 метри), видно, що його бюро в Бад Кіссінгені має сполучку з цілим світом:

„...літак »Panamerican Lines« відлітає завтра з Мюнхену до Нью-Йорку. Але це для нас за-скоро. Завтра я ще маю пресову конференцію з ДП-пресою...“

Містер Райнер має для нас тільки 15 хвилин. Ми мусимо пристосуватись до його американського журналістичного темпу.

Перше питання, як звичайно, стосується перебігу його життя.

„Я народився в 1911 р. в Небрасці, там і закінчив свою освіту. Від 1934 — 40 працював як журналіст, від 1940 — 48 як дер-

жавний урядовець, переважно в пресовій ділянці. Від 27. вересня 1948 р. в IPO, як шеф „Паблік Інформейшен“ (Відділ Публічної Інформації).

— Яке завдання має цей відділ і які найголовніші проблеми його роботи? — Головна проблема й мета роботи мого відділу як однієї з клітин IPO є допомога в переселенні дипістів. Наш вклад у цю роботу це головно підготування широких кіл громадянства в країнах переселення, а зокрема в ЗДА, які на ділі являють собою головний збірник усіх емігрантів. Засобами в тій нашій роботі є, з одного боку, збирання всього інформативного й пропагандивного матеріалу з цієї ділянки, а з другого — розповсюдження його в стосовних країнах. Ясно, що наша робота йде головно в ЗДА. Нашу працю ми провадимо за допомогою радіовисилань, телевізійних передач, короткометражових фільмів, далі — співпраці з американськими журналими, газетами і т. п.

Таким способом ми поширюємо прихильну думку про людей, що шукають нової батьків-

Містер Райнер у своєму бюрі

щини. Завдання широке. Воно вимагає великої світової сітки сполуки з багатьма країнами, численних бюр і великого персоналу.

— Як працює відділ „Публічної інформації”?

На відповідь доводиться зачекати декілька хвилин. Містер Райнер підписує кілька паперів, що йому приносить секретарка, полагоджує кілька телефонів і щойно тоді має змогу відповісти:

— Наші бюра розподілені по 8-ох країнах світу. Їх разом 13. Централею являється Женева. До серпня 1950 р. головним бюром на Німеччину був Бад Кі-

сінг'єн, потім Мюнхен. В Америці головне бюро міститься в Нью-Йорку. Крім того ми маємо бюра у Вашингтоні, Парижі, Римі, Лондоні, Ріо де Жанейро, Бремені, Лем'го, Франкфурті, Бад Кіссінг'єні, Мюнхені й Зальцбурзі. В Німеччині й Австрії наш персонал нараховує (містер Райнер хвилину підраховує на клаптику паперу) 30 урядовців. Напрямні директиви виходять із центрального бюра в Женеві.

„Паблік Інформейшен” співпрацює в європейському секторі насамперед з військовою владою „HICOG” (Високий Комісар для Німеччини), з усіма т. зв. „Voluntary Societys”, як УМКА, „Church World Service” (Світовий Союз Церков) і т. п. „Паблік Інформейшен” не має ніякого відношення до льокальних німецьких урядових чинників, баварського міністерства освіти тощо.

* * *

В міжчасі „сервіс бой” вносить відвікуванальні напої. Але диво: Містер Шарль Райнер не п'є „кока-колі”, а тільки правдиву каву.

* * *

— Наше відношення до ДП-Преси? Ми допомагаємо їй. Постачаємо її папером (300 тонн річно, хоча тепер приділ буде зменшений), видаємо т. зв. „Let-

ters of sponsorship", що звільняють пресу від плачення податків, пресові виказки, безкоштовні залізничні квитки. Важливим фактором співпраці з ДП-Пресою є щомісячні пресові конференції в головній квартирі. Взагалі, — всміхається Містер Райнер, — наші взаємини з ДП-Пресою від самого початку були дуже добри.

— Мушу заявити, — веде далі пан Райнер, — що я маю повне признання для ДП-Преси. Во-

на добре організована і стойть справді на високому рівні. Ваш журнал „Ми і Світ” має дуже гарне зовнішнє оформлення, що ж до змісту, на жаль не можу сказати, бо не знаю української мови. Але, думаю, що зміст відповідає зовнішньому виглядові.

Ще кілька знятків і інтерв'ю закінчене. Коли ми виходимо, в кімнаті вже знову дзвонить телефон. Містер Райнер працює.

О. Л.

АМЕРИКАНСЬКА ПІША ДИВІЗІЯ

У зв'язку з подіями в Кореї наших читачів, мабуть, цікавитиме, яку силу являє собою американська дивізія. Тижневик „Ньюсвік” інформує, що піша дивізія має:

7156 рушниць, 412 автоматичних рушниць, 7474 карабіни, 2794 пістолети, 63 легких скорострілів, 354 важкі скорострілі, 81 „Бацоока” 2,36-цилевих (протипанцерна зброя), 465 „Бацоока” 3,5-цилевих, 84 мозири (60 мм), 40 мозирів (31 мм), 36 мозирів (4,2 цалі), 81 легка безвідбивна рушниця, 39 важких безвідбивних рушниць, 72 гавбіци (105 мм), 1 розівідчий панцерний віз, 9 легких і 17 середніх танків, 123 важкі танки, 64 ляфети, 18 зв'язкових літаків, 1 моторовий човен, 1 п'ятдесяттонний міст, 1 лімозину, 6 мотоциклів, 1020 джіпів, 38 амбулянсів, 336 муніційних транспортних авт (3/4 тонни), 807 вантажних возів, (2,5 тонни), 22 рапаратурних возів, 1 моторову дентистичну лябораторію, 52 важких вантажних возів, 4 полеві купальні, 2 полеві пральні, 4 дистиллярні води, 4 повітряних компресорів, 3 автокрани, 2 парові валці, 1523 причіпки, 28 тракторів, 11 автовози для перевозження пошкоджених танків та 34 опанцерених возів.

Нововіднайдена столиця інків

Пройшли віки, заки стало можливо відкрити засипане старе місто інків Тампу-Токко на Мачу Пікчу в Перу. Щоправда, були звідомлення Франціска Пікарра (1478 — 1541), конкістадорів, місіонерських ченців-августинів та інших, однаке для всіх європейців вступ до столиці й резиденції королів був заборонений. Дослідники називали те місто то Вількапампа, то Тампупотокко, то Віткос. Однаке, самі інки старавно зберігали таємницю про місце їхньої столиці.

Гірманові Бін'гемові пощастило в 1911/12 р. на основі своїх студій відкрити ту таємницю. Але щойно тепер, 40 років після відкриття, з'явилось перше вичерпне звідомлення про результати дослідів, про постання осідку на імпозантному верху гори та про причину його 400-літнього забуття. (H. Bingham. Lost City of the inkas, New York, 1949). Після довгомісячних дошукувань у долинах Ріо Урубамба й Ріо Апурімак, двох допливів Амазонки, та на верхах не надто близьких частин Андів, що тут підносяться до 6.300 метрів, Бін'гем знайшов чимало руїн і присипані міста — Віткос і Том-

путокко, обидва положені в масиві Мачу Пікчу (звідтіля й іхня сьогоднішня назва).

Чудо будівельного мистецтва

Віткос — це поспішно побудована військова станиця в долині Урубамба. Там приймали принараджено втікачів, еспанських послів і місіонерів чину Августина. В Росарпата стоять ще сьогодні величезні мури, вали й бастіони. Довгий, мощений камінням, шлях веде до головного будинку з 10 великими приміщеннями; напроти стоїть 25 метрів завдовжки і 8 метрів завширшки будинок-заля, єдине місце пробування вояків. Усі будинки побудовані з білого ґраніту.

Досліди виявили, що Росарпата — це старе місто Віткос. Залишилося ще відкритим питання про властиву столицю й резиденцію королів інків. Це вимагало дальшої дослідної праці, аж поки Бін'гемові, нарешті, не пощастило віднайти на верху Мачу Пікчу властиве місто. Те, що він відкрив, перевищувало всі сподівання. Руйни справляють більше враження, ніж будівлі Куско і Віткос. Могутні входові

ворота ведуть на подвір'я, що до нього, ліворуч святині сонця, прилягає півокруглий бастіон і мавзолей королів. Велетенська святыня з трьома величими віконними отворами займає східну частину площі. За святою сонця стоять Акла-гуасі або „Дім жрецінь сонця” та, побіч нього, 32-гранний камінь сонця.

Циклопічні мури всіх цих будівель були так споєні, що ледве можна всунути ножа в споєння. Вони складаються з брил, що з них найменші важать 10 і 20 тонн, а найбільші 300 тонн, тобто 300.000 кілограмів. Матеріал цих велетенських брил доставлено з каменоломів, віддалених більше, ніж 2 кілометри, на котильних каміннях. Треба підкреслити, що інки не знали ні сталі, ні заліза і що мусили свої роботи виконувати знаряддям з бронзи.

Склі Мачу Пікчу спадають близько 1.000 метрів стрімко до русла Урубамба. Широко роз-

тягнені тераси і мешканальні доми інків стояли посеред імпозантної каменистої пустелі. Землю для цих терас довожено з більш як милевої віддалі. Вони вживали також погною ґуано, що його знаходили на Пташиних островах, поза побережжям Перу.

Зі смертю останнього короля 1571 р. увірвалася могутність інків, обидва міста, Віткос і Тампукко спорожніли і протягом кількох століть поринули з тінь забуття. Велика заслуга Ейл Універсіті Нейшенел Джоєгрейфік Сош'єті оф Нью-Йорк та Бін'єма з його штабом співробітників, що довели досліди в Перу до сьогоднішнього стану. Вони відкрили могутнє чудо будівельного мистецтва. Мачу Пікчу стало цікавою ціллю подорожі туристів Нового Світу. Сьогодні стоять перед нами величаві святыні й палаці, звільнені від 400-літнього забуття, важливий документ для історії людської культури.

Г Л У Х О Н И М И Й

Глухонімий Александр Тін'гліно зі стейту Огійо (ЗДА) заувізвав до суду подружжя Шерман, також глухуніме, домагаючись 25 тис. доларів за образу чести. Обвинувачені мали образити його під час засідання կлюбу глухонімих своїми непристойними заввагами.

Судді в клопоті, бо не знають чи можна карати за образи, що їх не написано, не надруковано, ані не висловлено.

Годинник на вежі показує правильно

(Нотатки з товариського життя одного табору нашої еміграції)

Годинник на вежі урядового бльоку в міттенвальдському таборі „Егерказерне” був увесь час свого роду показником. Годинник раз-у-раз псувався, в цому „раз-у-раз” була майже вловна послідовність, і зовсім не був позбавленим підстави жарт, мовляв: „Панство, годинник показує правильно — значить, у нас новий командант!”

Він, цей механізований прapor піднесень і падінь, може служити символом — і не тільки для самого українського Міттенвальду. Ціле наше еміграційне життя, в його політичному, релігійному, економічному, шкільному, мистецькому, зрештою загальноспільному, товариському розгині — вимірюється якимсь сонячним годинником, який, якщо його перевернути, знов

починає спочатку помалу рухати свій золотий пісок.

* * *

Звичайно слова й поняття „еміграція” асоціюється з чимсь принципово негативним. Кажуть: еміграція завжди означає заникання й звиродніння. Твердять: еміграція це в усіх випадках духовна смерть. Ця байка про еміграцію належить до тих самих популярних і безпідставних, як от легенда про те, що китайці їдять мишій, що Ніцше велів убивати слабких, що Наполеон мав звичку скрещувати руки на грудях і що петлюрівці влаштовували жидівські погроми. В кожному міті є зерно істини, але помилляється той, хто гадає, що зерно це те ядро, з якого нарощується й розвивається щось.

Зерно це тільки частка. Згадайте, прошу Вас, скільки зерен містить у собі кавун або яблуко ґранату. Біда тих наших сучасників, що кожне явище прагнуть узагальнити, тобто звести до двох-трьох примітивних законів, ними самими за позитивістичною традицією вигаданих. А справа ж якраз у тому, що кожна історична мить це неповторність, і ніколи нічого в цьому узагальнити не можна. Владислав, Карл XII, Наполеон і Гітлер не перемогли Росію — але дуже легко й просто перемагали її куди слабші супротивники, і тільки щось велике, що стойть над історією, рятувало її ввесь час і врятувало її аж досі. Кожну мить рятує якась кожноразовість.

Так і з еміграцією. Одна еміграція не видала нічого, крім бурхливих реставраторів бурбонської монархії.

Інша видала Міцкевича, Слов'яцького і Красінського. Це інша видала якийсь дикий конгломерат героїзму й дитячості, геніяльності й недолугости, прекрасного й огидного, найвищого й найнижчого.

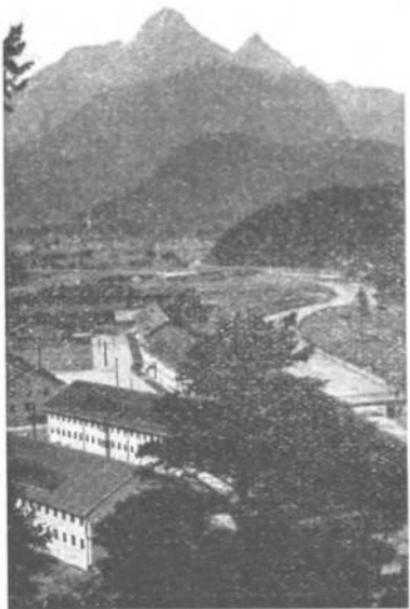
Ця остання є наша еміграція, таке ж непослідовне явище, коли справа про чиесь намагання усталити закони суспільного розвитку, і таке ж закономірне,

коли мова про таємничий найвищий рушій життя.

Так само й міттенвальдський табір „Єгерказерне“ (сусідній з ним, „Піонірказерне“, належав до нього як органічна його частка): ціла його майже п'ятілітня історія являє собою, з одного боку, безумовно, так — і тому ми й зважуємося писати про нього, — з другого ж боку, що явище наскрізь у собі і для себе, неповторне в своїй суті, як і кожне явище історії з найдрібнішими включно, — і тому нам ще симпатичніше буде подати про нього майбутньому істориків еміграції кілька, по змозі найхарактеристичніх нотаток.

* * *

Від того часу, як розформовано табір ДП-Карльсфельд коло Мюнхену і частину мешканців його, приєднавши до неї мешканців з Фюссену, переселено до колишніх військових касарень альпійського містечка Міттенвальд, майже на прикордонні з Австрією в напрямі Інсбрку, — Міттенвальд ставав дедалі інтенсивніше населюванням осередком скupчення різноманітних еміграційних українських сил. Тут засновано бібліотеку-читальню і другу бібліотеку, визначальню, при гімназії. Шкільництво тут було досить високо розвинено: крім гімназії була ще

Міттенвальд: Вид на табір Єгерказерне

торговельна й музична школи, де навчали кваліфіковані педагоги.

Тут знайшло свій осідок спортивне товариство „Лев”, що одержало стільки славних перемог на футбольному полі. Тут зосредоточилися науковці й мистці, що заклали свою спілку, влаштовували реферати й так звані чайні вечори. Д-р М. Дольницький, д-р З. Лисько, д-р В. Лев, малярі Ольга Дядинюк, Є. Блакитний та Ів. Кейван, поети й письменники Т. Осьмачка, Ол. Стефано-

вич, Д. Ярославська, Іл. Чолган, І. Кошелівець, Юр. Дивнич, Емма Андрієвська, Іг. Костецький та інші брали активну участь у культурному житті табору — реферати, доповіді, лекції, зрештою імпозантні виставки. Особливо розквітло життя табору за часів легендарного команданта Михайла Дужого, друга й друга мистців (також — що гріха тайти — великого покровителя всіх таборових пияків!), який спирається на міцну й злютовану козацьку „гвардію”: Бодя Гарасевича (секретар), Б. Губку (культурно-освітній референт), М. Снилика, Р. Романишина (щось на зразок політруків) і таких яскравих та кольоритних блъкових (ніби осаулів), як довгий і добродушний Юр. Кігічак. Тут жив талановитий наш бандурист Зіновій Штокалко, який виступав на кількох концертах. Тут розвинув свою діяльність талановитий наш скульптор Михайло Черешньовський, організувавши майстерню інкрустованих дерев'яних виробів. Тут, нарешті, витягнений усіма правдами й неправдами завдяки старанням М. Дужого, оселився театр-студія Йосипа Гірняка, що виставив у Міттенвальді не одну зо своїх цікавих театральних праць, щоб потім їх показувати по всіх більших осередках Баварії, де зосредоточувалася наша еміграція.

Не менш інтенсивним було й церковне життя (католицьку парохію провадив енергійний о. Б. Смик, православним настоятелем довший час був о. Чернявський): давні українські міттенвальдці ще пам'ятають урочисті святкування тут Різдва Й Великодня та велелюдні Водохрища. До Міттенвальду приїздив преосвящений Кир Іван, щоб відправити велику Службу Божу та озватися до вірних словом проповіді.

Знав Міттенвальд різні людські характери, виплекані в усіх закутинах землі української: такі типові старогалицькі постаті, як президент д-р В. Загайкевич, д-р Степан Баран, д-р Іван Німчук, д-р Ярослав Олексишин, інспектор Степан Ільницький, інспектор Петро Петрик, або таких виразистих представників новоукраїнської стихії, як Юрій Дивнич, Василь Гришко або Йосип Гірняк (теж із походження галичанин, але який же відмінний від старої „австрійської“ гвардії). Знав Міттенвальд і напружені, буйні, інколи драматичні ситуації, бо він жив власним життям, жив сходинами й рефератами, церковними відправами й передвиборчою боротьбою з її мітингами й летючками, жив розжевреним буттям суспільних груп і фатальними зустрічами поодиноких людей. Одна з таких

ситуацій спричинила відхід М. Дужого з посту команданта — і тоді на певний час годинник на вежі став.

* * *

Урядування М. Дужого в Міттенвальді хронологічно збіглося з тим загальним розквітом українського еміграційного життя, з тим періодом, що його завжди протиставлятимуть як протидоказ тим, хто твердить, мовляв еміграція має самі негативи. Український Міттенвальд у той період ніби підлягав загальноеміграційному годинникові, який показував у роках 1946 — 1948 високе полуднє: Вільний Університет у Мюнхені, Вільна Академія Наук в Авгсбурзі, Висока технічна школа в Регенсбурзі, імпозантні вистави Блавацького й Гірняка, розвинута спортова діяльність, розквіт шкільництва, посилена видавнича діяльність МУРу, багата преса, малярські виставки й тиждень української культури в Мюнхені, численні реферати, численні темпераментні статті по газетах, боротьба партій, боротьба суспільних та особистих думок, ідей і пристрастей.

А від'їзд М. Дужого за океан віdbувся якраз у момент, коли почалася посилена загальна еміграція і коли одна по одній припиняли свою діяльність на-

ші тут культурні й громадські установи і видатні особистості одна по одній перемандровували в нові світи.

* * *

І от настало для Міттенвальду холодне, як лиск ножа, і тверезе сьогодні. По свого роду „міжцарстві”, коли короткотривалі комandanти змінювали один одного (з-поміж них виділявся джентелмен у справжньому розумінні цього слова д-р М. Голінатий, із шляхетно-сивими скронями і завжди в чорному одязі), „Берказерне” перейшла під німецьку економічну опіку. До

„Піонерказерне” переселено усіх тих, хто мали вигляд на еміграцію. По кількох мандрівках до Мурнав і назад, по переселенні частини ДП до Бад Райхенгалю поблизу Берхтесгадену особистий склад міттенвальдських таборів начебто стабілізувався. Але лише певною мірою, бо раз-у-раз кружляють чутки про нові переселення й переміщення, про вивезення всіх ДП чи то до Франції, чи то до... Африки. А загострення міжнародної ситуації тільки підсилює настрій загальної тривоги, спричинює численні нові чутки й згадки. Еміграційний танок на брезі вульканічного кратера.

І здавалось би, що тут годинник має спинитися навіки. Але ж годинник це тільки механізм. Хвалити Бога, ще не настав час остаточного поглинення людини машиною, і людське серце, на щастя, б'ється вrozтіч із законами автоматичного часу. Конкуренти в торгівлі — з одного боку Богдан Палій-Неїло в „Інваліді”, з другого Тарас у „Говерлі” — повинні б ворогувати, а насправді вони є добрі друзі, і зв'язковим між ними через вулицю, через славетну „ратушу” (або „Марчук-пляц”, як він називається популярною розмовою „Берказерне”) служить симпатичний партизан Мирцьо, який нещодавно повернувся з Фран-

Міттенвальд-Берказерне: гр.-кат. церква

Міттенвальд: Загальний вигляд

ції. І той же Мирцьо — добра душа — присутній щовечора в упістів, у їхньому ресторані, де кожної суботи й неділі буває велелюдна забава.

* * *

Не треба гадати, що „забава” в „партизанів” (така неофіційна назва цілоденного ресторана в колишній першій кухні, шефованою колишнім вояком УПА) це тільки місце п'яних вигуків і розгнузданих танців. Звичайно ж, ці моменти — невід'ємна прикмета великого збіговиська людей, де є багато золотого вина і багато напружених веселоців, де гуляє „золота молодь”, ота полищена покицько в Європі міттенвальдська „панцердивізія”, до складу якої входять Віктор, Владко, Гнитка, Юрцьо Давидида, Борис Марчук та інші, східняки й західняки разом, нероз-

ривно, де приходить у вільні від праці години наш футбольіст Владзьо Гарасим, щоб у супроводі гітари й під струнний хор оточення проспівати пару розгуканих, завзятих пісень, де з'являється то той, то той з наших інтелектуалів, щоб під цей гук вхопи-

ти, сприйняти щось для себе підсилювальне або ж записати пару нових рядків, де під голосний регіт розповідає анекдоти старий актор „Алеша” Левитський, де звучить кришталевої сили тенор Олександра Данилка, колишнього актора театру Блавацького, де круиться між відвідувачами інший здібний наш молодий актор Славцьо Малецький, ушатований у новий синій з малиновими й білими візерунками пулльовер, де фокстрот раптом переривається, і тоді танцюють український танок; і де заходять випити свій „абендбір” вартові в таборі німецькі поліцаї.

Ні, тут, у партизанів, не тільки місце зовнішніх зустрічей випадкових людей під заохочувальні звуки імпровізованого джезу Тут снуються глибокі задуми. Орудники ресторану — по-

важний Василько, гарненький Зенко, коротконогий „Грунька”, чорний, як кавказець, Марко, інші — це все недавні бійці Української Повстанчої Армії, в недовгому майбутньому, кадри Української Визвольної Армії, що у слушну хвилину масово вступить з бойовими діями проти нашого відвічного поневолювача. Це хлопці, що спинилися лише на тимчасовий перепочинок — уявімо ж собі, що Міттенвальд, включаючи й свій партизанський ресторани, це фрагмент отого правічного українського лісу, де наші повстанці палять уночі тривожні ватри.

Тут зав'язуються й інші зв'язки, оті, що плід свій принесуть лише завтра. Справа про збереження сил. Справа про невтрату чести й гідності. Справа про те, щоб не пропала ані одна з отих нині мікроскопічно ба-

ченіх сил, яка на другий день розростеться в крислате дерево.

Ресторан партизанів став місцем осідку найрізноманітніших людей. Нехай вони пізнаються. Нехай вони пізнають одне одного. Це ніби великосвітський сальон сьогоднішнього українського Міттенвальду, де стикаються думки й темпераменти. В ньому гурт активних людей турбується про те, щоб віщо не пішло намарне і щоб Міттенвальд, ізольований сьогодні в загальноеміграційній лихоманці, залишився тверим островцем до останнього моменту: залишився сам собою.

А над усім б'є годинник на вежі. Він показує присмеркову годину. Але він показує її правильно. Правильно — це означає: після присмерку настає світанок.

I. K.

НЕБЕЗПЕЧНИЙ ПОЦЛУНОК

Один фриз'єр у Ваймарі (Німеччина), роблячи тривалу ондуляцію, хотів поцілувати свою клієнтку. Зігнувшись, він дістав сильний удар, бо наткнувся на електричний струм. Його, спара лізованого, приміщено в лікарні. Згодом виявилося, що клієнтою була дружина фриз'єра.

— — —
Найжалюгіднішим із забудькуватих людей — це той, що забуває про свою честь і вартість.

Людина повинна старітися помалу мов добре вино, не замінюючись на гло в оцет,

Оборонець одного злочинця, що його схоплено на вломі, говорив на судовій розправі: „Я стверджую, що обвинувачений зовсім не вломлювався до хати позовника! Він побачив відчинене вікно, сягнув туди правою рукою і взяв собі кілька дрібниць. Але рука моого клієнта це далеко ще не сам клієнт, і я ніяк не можу собі уявити, щоб ви засуджували чоловіка за злочин, що його поповнила тільки одна частина його тіла”.

Суддя вислухав цю глибокодумну промову, хитро всміхнувшись і сказав: „Ваші аргументи до мене промовляють. Я до них цілковито пристосовуюсь і тому засуджу праву руку обвинуваченого на один рік в'язниці. Йому ж самому залишаю свободу супроводжувати свою руку або ні.”

Обвинувачений засяяв. За допомогою свого адвоката він ізняв протезу з правої руки, поклав її на столі перед оставлілим суддею і полішив судову залю.

* * *

Роберт Люїс Стівенсон, великий подорожник і автор на весь світ відомого авантурystичного роману „Острів скарбів”, живучи в Сан Франціско, запровадив одного разу свого друга до ресторану, в якому, як він казав, обслуга має наказ ніколи не призначатися, що якоїсь бажаної гостем страви нема.

ЖИТТЯ

Обидва панове зайняли місця при столі. За хвилину з'явився кельнер. „Двічі шинка з іхтіозавра!” — замовив письменник. „Чи бажають панове добре припечену, чи на англійський спосіб?” — запитався ввічливо кельнер. „На англійський!” — сказав письменник.

За кілька хвилин кельнер повернувся: „Мені дуже прикро...” — „Що” — здивувався письменник, — невже нема вже іхтіозавра?” — „Є, є, самозрозуміло, що є! — промовив поспішено кельнер. — Але, — тут він стишив голос, надаючи йому тону довірливості, — але, скажу щиро, він уже не зовсім свіжий..”

* * *

Коли відомий англійський мальяр Берн Джонс прибув одного разу до Америки, він дістав листа від американської фірми, що постачала сухі овочі. В листі мальяреві пропоновано взяти участь у конкурсі на найкращий малюнок, що прикрашував би вироби фірми. В умовах конкурсу говорилося, що буде призначено лише одну нагороду, зате всі надіслані праці залишаться власністю фірми.

Берн Джонс сів негайно за стіл і відписав фірмі такого листа: „Шановні панове! Я влаш-

ГУМОД

товую конкурс на найкращий сушений овоч, що йому буде призначена нагорода в сумі п'ятдесят центів. Мені буде дуже присмішно, якщо ви візьмете участь у конкурсі. В цьому випадку, прошу надіслати мені по сто консерв із кожної породи овочів для перевірки якості. Всі овочі, що їм не буде призначена нагорода, залишаться власністю ввічливого підписаного."

* * *

"Гей, ти там ззаду, — в котрому році була битва під Берестечком?" — запитався професор на лекції історії. "Я не знаю...", — почувся несміливий голос. "Ага, не знаєш! А може знаєш, коли була битва під Жовтими Водами?" — "Також не знаю..." — "Таж ми проходили це минулої п'ятниці! Що ж ти, гундзюте, робив учора ввечорі?" — "Випив з товариш ми склянку пива". — "Це нахабство! Ви чули? Він має сміливість це говорити. Як ти собі уявляєш свою оцінку з історії?" — "Я не знаю, пане... мене прислав майстер направити в клясі електричні дроти".

* * *

Один з великих малярів проходив раз вулицею попри хлоп-

ця, що розклався зі щітками, щоб чистити чоботи. „Почистити вам чоботи?” — запитався хлопчина. Маляр поглянув на розкудовчене волосся і тижнями немите хлоп'яче обличчя і сказав: „Піди до криниці й обмийся, як вернешся чистий, дістанеш марку.” — „Добре”, — сказав хлопець і побіг. За кілька хвилин він повернувся обмитий. Маляр вийняв марку і дав хлопцеві. Хлопець простягнув руку, але потім подивився на маляра, щось подумав і сказав: „Лишіть собі гроші, пане, та підіть до фризера й підстрижіть собі волосся”.

* * *

Одна американська станиця несення допомоги в наглих випадках дістасе зголосення про нещасливий випадок. Рятунковий віз мчить. П'ять хвилин пізніше він знову на станиці, і санітарі втаскують вісъмох покалічених.

— На Бога! — кричить лікар.
— Що сталося? Адже зголосено тільки одного покаліченого!
— Так, — каже один із санітарів — інших сімох ми переїхали.

— — —

Франк Бас сів на лаву обвинувачення в Дітройті за те, що він, мовляв, п'яний вкусив поліціянта. Розправа тривала всього одну хвилину, бо вже під час перевірки особистих даних виявилося, що підсудний зовсім не має зубів.

Як згинув Троцький перед десятьма роками?

Сім центиметрів завглибшки вбилося вістря залізного клинка в мозок жертви. В двадцять шість годин пізніше Троцький закінчив життя. Присуд смерти на цього чоловіка, що його єдиною боявся Сталін, був виконаний у Мехіку. Так закінчив своє життя той, що його Ленін назвав „найздібнішим мужем у Центральному Комітеті”.

Із подиву гідною силою кинувся цей шісдесятирічний старець на свого вбивника. Прибічна сторожа, яка негайно прибігла, була б мабуть його вбила на місці, коли б Троцький хвилину перед втратою свідомості не сказав: „Лишіть його при житті, він мусить говорити!” До останнього менту не переставав цей важко зранений ум думати категоріями політика. Останні слова Троцького вказують на те, що він знов, звідкіля впав смертний удар.

І вбивник говорив. Так багато і так заплутано, що й досі годі уявити собі справжній образ. Вже десять років проминуло (Троцького вбито 20. серпня 1940) від цього дбайливо підготовленого атентату. За цей час чимало

написано про закуліси вбивства, але й досі не внесено повної ясності. Нема ні одного доказу на те, що вбивством кермувало НКВД, хоч ніхто не сумнівається — де підготовлявся плян убивства. Тому, що судова розправа відбувалася за зачиненими дверми, важко сьогодні з поміж безлічі поговірок вибрати зерна правди.

* * *

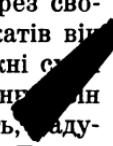
Судова розправа, що відбулася по трирічній підготовці в 1943 році, висвітлила деякі подробиці, але не з'ясувала підложжя й закуліс вбивства. Вбивник був засуджений на двадцять років тюрми.

У хвилині виконання вбивства мав він при собі ще й пістолет, щоб, в разі потреби, добити свою жертву кулею. Але не встиг ним покористуватись, бо раніше поклав його на землю могутній удар сторожа Гарольда Робінса. Метушня, розпучливий, непогамований крик жертви, трискаюча кров, смертельно зранений старець, що з цілою силою кинувся на нього, — все це надто вдалило по нервах холоднокров-

ного вбивника. В'ючись на долівці, він скиглив: „Вони примусили мене до цього — вони замкнули мою матір...”

Але за кілька хвилин вбивник опанував себе і заперечив будь-яке своє відношення до НКВД. Слова, що йх він раніше сказав, не мають, беручи з правного боку, великого значення, бо чула їх тільки прибічна сторожа Троцького, отже, люди, що їх можна посудити в необ'єктивності. Щоправда, виявiloся, що мати вбивника справді перебувала довший час у Москві, а згодом переселилася до Парижу, де живе, мабуть, і досі. Цікаво, що ніхто ніколи не пробував переслухувати матір. Не хотіли цього робити — чи не могли? Що каже мати на слова свого сина? Не хоче вона говорити — чи не сміє? Невідомо.

* * *

У жовтні минулого року поширилася була вістка, що вбивник Троцького має передчасно вийти на волю. В тюрмі живеться йому дуже добре, бо через своїх американських адвокатів він дістає регулярно поважні суми грошей. Свого звільнення він очікує з тривогою. Мабуть, — колишнього секретаря Троцького Роберта Шелдона Гарта, який також підготував був раніше атентат і відчинив був

раму до добрے укріпленого дому Троцького. Це було 24. травня 1940 року. Тоді на світанку заїхало перед дім Троцького кілька авт, що з них висіло двадцять до зубів озброєних чоловіків в убраних мехіканської поліції. Їхній провідник був убраний в мундур мехіканської армії. Перед вікнами покладено скоростріл та обкидано дім бомбами. Троцький з дружиною залишилися тоді просто чудом живими. Мабуть, атентатчики думали, що вони вже вбиті, і відійшли. Секретаря Троцького, який хотів видати свого пана, вони зв'язали і вкинули в авто. Згодом знайдено його тіло в недалекій печері. Невигідну людину зліквідовано...

* * *

Зізнання вбивника були достосовані „діялектично” до кожночасної ситуації. Спочатку вони були в букву покривалися з комунікатом, опублікованим у соцістській пресі; він — колишній запалений троцькіст, переконався, що Троцький — зрадником Росії. Троцький хотів післати його до Советського Союзу, щоб він убив Сталіна. Розчарувавши, він вбиває Троцького.

Але цю версію вбивник не довго обстоював. Перед судом він заявив, що критичного дня він подав Троцькому свою статтю

Зміст статті став притокою до суперечки, під час якої Троцький склонився за пістолет. Тоді вбивник вийняв клинок. Убивник називав Троцького то американським агентом, то наемником Гітлера.

Однаке, ця оборона зовсім нedorечна. Бож ніхто не носить для розваги залізного клинка під плащем, раніше його десь вкравши.

Почали, отже, за ниткою шукати клубка. Виявилося, що й тут, як це буває часто, вмішана жінка. Співвінною виявилася сестра секретарки Троцького Сільвія А'гелов. Вона познайомилася раз „випадково” з молодим пристійним паном, Жаком Морнаром Вандендрешдом, студентом журналістики на сорбонському університеті, що походив „з доброї бельгійської родини” і до того ж дуже цікавився письменськими психологічними працями Сільвії. Він сказав їй, що має добрі зв'язки з видавництвами, і обіцяв їй щомісячно вміщувати одну з її праць. За кожну працю він платив їй 3000 франків, хоч ніяка з праць не була видрукована. Все це діялося в 1938 році. В лютому 1939 року Жак заявив Сільвії, що одна бельгійська газета висилає його в ролі кореспондента до Нью-Йорку. Він просить Сільвію іхати разом з ним.

У вересні того ж року вони

зустрічаються в Нью-Йорку. Жак Морнар називається там Франк Джексон. Сільвії він заявляє, що мусів змінити прізвище, бо бувши бельгійцем, мусів би йти до війська і не дістав би виїздової візи.

Місяць пізніше Франк мусить конечно іхати „службово” до Мехіка. Звідтіля він пише Сільвії, щоб вона також приїхала, бо він дуже нудьгує за нею. Не прочуваючи лика, Сільвія іде в січні 1940 до Мехіка, щоб там провести ферії. Так нав'язується контакт з оточенням Троцького. Цілком непомітно вбивник знаходить вхід до дому своєї жертви. Дивним дивом, Троцький відчуває симпатію до приятеля Сільвії. Згодом Джексон може свободно входити й виходити до помешкання Троцького, попри озброєну сторожу та через опанцерені двері. 20. серпня 1940 Джексон увійшов до кімнати Троцького, щоб обговорити з ним одну статтю. Вже перед тим Сільвія помітила, що її приятель має бліде, хворе обличчя. Жінці Троцького також впав у вічі нездоровий вигляд Джексона. За кілька хвилин продер повітря смертельний крик Троцького. Присуд був виконаний.

Досі не зображене попередньої історії вбивника. Його життя перед 1938 роком сповите тайною. При вбивнику знайдено, крім

клинка, пістолет і кинджал. В кишені він мав написану на машинці мотивацію свого вчинку. Це був той самий комунікат, що того ж дня з'явився у совєтській пресі. Підпис „Жак” і дата вбивства дописані олівцем.

* * *

Німецька мемуаристика з останньої війни, зокрема та, що торкається інтервенції Гітлера в Еспанії, кинула нове світло на діяльність Троцького. Виявляється, що Троцький справді діставав гроші від Гітлера, який думав вигравати його проти Ста-

ліна. Отже, нічого дивуватися, що Кремль, побачивши загрозу, доклав усіх зусиль, щоб своєчасно усунути людину, яка могла стати на чолі нового російського уряду. Єдиний вбивник міг би розкрити серпанок, що закриває його вчинок. Якщо колись з'являться його спомини, то вони будуть найсенсаційнішою книжкою у світовій літературі. Та чи Морнар Джексон (чи як він справді зветься?) зуміє їх написати? Для нього мури мехіканської в'язниці є найбезпечнішим пристановищем.

Л. Л. („Tat”)

„ВЕЛИКЕ ВУХО” БЕЗУПИНУ СЛУХАЄ

На сонячному острові Кипрі посеред цитринових садів та квітучих пальм, знаходиться одна з найбільших радіоприймальних станцій, що її американці називають „Дзе Bir' Ip” (Велике Вухо). Там день і ніч слухається кожну радіоавдицію із підсовєтських країн. Цею роботою зайняті десятки робітників, що володіють мовами: українською, російською, польською, румунською, угорською, білоруською тощо. Все цікаве виловлюється та передається негайно до Вашингтону й до Лондону, де ці вістки перевірюється та конфронтуються з іншими, набутими іншою дорогою.

ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛКИ

В попередньому числі „Ми і Світ”, у статті про Олексу Левитського, на сторінці 42, на початку уступу другого стовища, трапилося через недогляд приkre перекручення фрази, яке цілковито спотворює зміст. Замість „...Недурно ж по смерті Садовського...” і т. д. слід відновити правильний текст: „Не дурно ж по відході Саксаганського саме йому Садовський доручив грati славетну ролього великого брата — Феногена в „Хазяїні”.

„Я зажурився на смерть...“

Д-р Селіє, керівник дослідного медичного відділу в монреальському університеті та визначний дослідник у ділянці діянь гормонів, заявляє, що прийнятий вислів „Я зажурився на смерть...“ не є ніяким перебільшенням. Досліди виявили, що людина справді може „зажуритися на смерть“.

Як воно не дивно, але й діяння журби вдалося випробувати на щурах. Д-р Селіє старався зробити життя щурів подібним до щоденного життя людини. Він, наприклад, виставляв щурів на постійний рух аж до повного вичерпання, зв'язував щурам ноги тощо. Виявилось, що це перевиснаження викликало в щурів хвороби, які згодом спричинювали смерть.

— Чому, властиво, людина журиється? — спиталися ми д-ра Селіє.

— Журба чи, радше, життєвий страх, — сказав д-р Селіє, — це спадок, що його ми перейняли по наших предках, які колись жили серед постійної тривоги. Це ціна, що її ми ще й сьогодні сплачуємо природі за її беззгінний дар, даний колись печерній людині, а саме — за інстинкт.

— Що діється в організмі, коли людина журиється?

— Організм відповідає на журбу ланцюговою реакцією, яка має кілька стадій. Коли нам нагло загрожує якась фізична чи психічна небезпека, то організм наперед реагує станом поготівлі: нерви передають сигнал СОС розумові. Там починає діяти одна із залоз, т. зв. аденоґіофізе, виділюючи гормон, званий адревокортиктропін. Цей гормон дістается в околицю нирок, щоб збудити тамошні гормони. Діяння гормонів зміцнює організм. Про це можемо самі перевіратися, коли, наприклад, під час вичерпання й змучення, нараз з якоїсь причини знервувемося. Тоді нагло наше змучення зникає. Коли ці всі внутрішні залози здорові, людина може жити цілий день серед безперервної небезпеки, і це не має поганого впливу на організм. Але коли залози вже пошкоджені або перемучені тоді вони виділяють шкідливі речовини, які не зміцнюють, а, навпаки, виснажують до решти організм. Тоді людина податна на всякі недуги: шлункові боляки, ревма-

тичне запалення суглобів, високий тиск крові, левкемію, хвороби нирок і звапнення жил. І коли оборонні органи в організмі зовсім перестануть діяти, людина може вмерти від однієї з угорі згаданих недуг.

— Отже, небезпечно — постійно журитися?

— Певна річ. Тоді можна набавитись хворіб серця, що в наслідок них сьогодні вмирає найбільше людей. А все це через сьогоднішнє неспокійне й ненормальне життя.

— Чи є ліки, що ними можна було б лікувати хвороби, спричинені журбою?

— Деякі з них щастить лікувати впорскуваннями кортизону або посередньо інекціями адренокортикопіну, який побуджує нирки до витворювання кортизону. Лікарі думають, що цими інекціями вдається, мабуть, лікувати хворобу рака. Досліди виявили також, що цими впорскуваннями щастить стримувати і розкладовий процес в організмі, зв'язаний із старістю. Отже, можливо, що здійсняться мрії поколінь, і людина дістане в руки еліксир вічної молодості. Але тим часом адренокор-

тикотропін дуже дорогий. Одноденне лікування коштує 84 німецьких марок (коло двадцять доларів). Стосують його лише для дослідних цілей.

— Що робити, щоб не піддаватися хворобам, спричиненим журбою?

— Не перепрацьовуйтесь. Страйтесь не бути постійно залежними від вашого годинника. Не бігайте з наради на нараду. Встаньте вранці на п'ять хвилин швидше, щоб не треба було бігти до трамваю. Розкладайте собі пропорційно роботу. Ідіть регулярно на відпочинок. Їжте спокійно і не думайте за ідженням про роботу. Знайдіть собі якесь відпружувальне побічне заняття. Звертайте також увагу на те, що ви єсте: мабуть, ми більше відпорні на хвороби, спричинені журбою, коли їмо менше білка й солі. Важливо також, щоб, коли йдете спати, ваше тіло цілковито відпочивало. Керуйтесь постійно здоровим розумом: робіть те, на що маєте охоту і що вас задовольняє! Самозрозуміло, що помірковано, не втрачаючи з очей вашої мети.

П. Н.

— В Америці винайдено перев'язки, що після операції самі розпускаються в організмі. Це справжня благодать для розсіяних професорів, які нераз, зашивуючи рану, забували вийняти перевязку.

Мільйони з води й цукру

Місто Атлянта в стейті Георгія (ЗДА) назовні нічим особливим не примітне. Воно нудне, як всі американські провінційні містечка, й не має навіть будь-яких прикмет південного міста. Все ж таки воно стало місцем осідку могутнього промислу, що свої мільйонові прибутки черпає з води і цукру.

Кока-коля без сумніву найпопулярніший безалькогольний напій у світі. Злі язики говорять, що американки відривають своїх дітей від грудей та, замість молоком, годують їх кока-колою. В Америці кока-коля стала просто національним напоєм. Кажуть, що американці за один день випивають 10 мільйонів пляшок кока-колі.

Чому цей карого кольору напій став улюбленим напоєм американського півдня, важко сказати. Мабуть, не малу ролю в цьому відіграла великих розмірів реклама. Бо ж в дійсності кока-коля мало чим різничається від інших цього роду напоїв. Єдина домішка, що її таємницею не вдалось хемікам конкуренційних фірм досі збегнути, — це так званий «продукт ч.7». Втаємничені ка-

жуть, що він складається з двох третин декоканізованих листків кока та з одної частини горіхів коля. 99% цього напою становить вода, змішана з цукром. До цього додається овочевий вивар з домішкою припаленого цукру, кави, чаю, чоколяди і фосфорної кислоти. Кількість кофеїну, який знаходиться в одній склянці, кока-колі дорівнює тій кількості кофеїну, що знаходиться в такій, самій склянці очищеної з кофеїну кави. На одну частину сиропу додається п'ять частин содової води.

Кока-коля, що її продукція дуже проста і не потребує якихось дорогих машин, приносить своїм продуcentам мільйонові прибутки. Річно продукується коло 30 мільйонів ґальонів кока-колі. З цього четвертину висилається у світ з самої Атлянти. А проте в самій централі працює не більш сотні робітників.

Вся головна робота перекинута на великих відборців. Вони розводнюють сироп содовою водою та розливають його в пляшки. Цих 1500 великих відборців постачають кока-колею біля 800 000 дрібних продавців. Інших 200 по-

середників довозять цей напиток 120.000 т. зв. „сода фавнін” (сода-водограїв), розкинутих по цілому краю.

Ці „сода-фавнін” дуже важливе явище в американському житті. Вони невід'ємна складова частина т. зв. „драг’ стор”, цього питомого Америці роду дрогерій, що побіч лікарств, парфюм та інших товарів, що їх отримаєте також в європейській дрогерії, має також у продажу тютюн, предмети щоденного вжитку, парасолі, книжки тощо. „Сода-фавнін” при „драг’ сторі” — це безалькогольний бар, що його залюбки відвідують учні й старші громадяни.

Очевидно, що продуценти кока-колі мусять деяку частину своїх доходів відступати посередникам і великим відборцям. Ale це їм оплачується. 37 % усіх у „сода-фавнін” напоїв становить кока-коля. Централя в Атланті контролює книgovedenня всіх „сода-фавнін”.

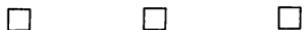
Продуценти кока-колі присвячують незвичайно багато уваги реклами. Вони обраховували, що 5 мільйонів доларів, виданих річно на рекламу, збільшу-

ють річні обороти на 34,580.493 доляри та річний зиск на 13,088.616 доларів.

На кока-колі зробили маєток дві категорії людей: фабриканти з родини Кандлер в Атланті й родини великих відборців, що захопили у свої руки розливання напитку в пляшки, а саме — Вайтгед, Томес і Лаптон. Ці посередники купують сироп у фабриці по ціні 1,35 за ґалон (4 літри). Їх заробіток дуже великий. Наприклад, один з цих посередників сам закуповує річно пів мільйона ґалонів сиропу. Розпustивши його водою й переливши напиток у пляшки, він має 2,167.000 скриньок, по 24 пляшки кожна. Кожну з цих скриньок він продає по 80 центів. Отже, закупивши сироп за 1,730.000 дол., він заробляє річно 670.000 дол.

Кока-колою винайшов у 1886 р. якийсь д-р Пембертон. У першому році він продав усього 25 ґалонів сиропу. Зі свого прибутку він видав 46 доларів на рекламу. Сьогодні реклами кока-колі заповнюють 400 мільйонів газетних сторінок, не враховуючи афішів, радіореклам, летючок тощо.

М. Р. К.

Чи ви вдруге одружилися б із своїм чоловіком?

Американський психолог проф. Е. Г. Росс підслухав раз, як якась дівчина говорила до своєї подруги: „Цікаво мені, чи бодай одна жінка на десять хотіла б у друге одружитися зі своїм чоловіком, коли б могла вдруге вибирати?” Це питання настільки поцікавило проф. Росса, що він вирішив перевести на цю тему анкету. Впродовж чотирьох років він зібрав понад 30.000 відповідей від жінок з цілого світу. Анкетні листки вислано жінкам різних національностей, рас і соціальних верств.

І що виявилося? — Виявилося, що люди куди щасливіші в подружжі, як можна було думати. На 30.811 жінок — 17811 відповіли: „Очевидно, що ми вдруге одружилися б з нашими чоловіками”. 4.919 сказали: „Мабуть ми з ними одружилися б, але напевне не знаємо цього”. І лише 4.802 написали розчаровано: „Ми ніяк не вибрали б у друге наших чоловіків!” Решта — 2.576 не дали ясної відповіді, кажучи, що не знають.

Цікаво, що приблизно той самий відсоток задоволених і незадоволених є серед американ-

ських і європейських жінок. Вбогість не є найважливішою причиною нещасливості подружжя. Нещасливі є серед жінок усіх суспільних верств і звань, серед багатих і вбогих, серед молодих і старших. Жінки з вищою освітою бувають рідше задоволені. Отже дипломи та докторські титули не гарантують подружжого щастя. Зате виявляється, що щасливішими є ті пари, які перед подружжям довше себе знали. Також краще дібраними є ті, яких сполучило духове посвоєчення, а не сама пристрасть і сліпа любов. Анкета дала таке чергування вад, що із за них жінки бажали б покинути своїх чоловіків: 1) самолюбство, 2) легкодушність, 3) воркітливість, 4) зрада, 5) скупість, 6) брак запікалення подругою, 7) пияцтво, 8) екстравагантність.

Чотириста жінок жалілися, що чоловіки замало розмовляють з ними.

Чоловіки — щасливіші

Анкета, проведена серед 12.000 чоловіків, виявила, що вони щасливіші в подружжі за жінок. Аж 63 % чоловіків в повній вдоволені

своєю долею і лиш 13 % хотіли б позбутися своїх жінок.

Чоловіки волять мати жінку елегантну, веселу й добру товаришку, ніж надто велику красуню чи знамениту куховарку. Основними хибами жінок уважають чоловіків: постійне невдовolenня, розтратність та занедбування хати. Прикметами: 1. вірність, 2. ощадність, 3. створювання милої домашньої атмосфери, 4. чистота й вдержування порядку в хатньому господарстві, 5. любов до дітей, 6. стійкість характеру, 7. інтелігентність.

Відома американська письменниця, Дейл Карнеджі, яка втішається великою популярністю,

опублікувала низку порад для жінок під гаслом: „Як здобути чоловіка й бути щасливою?” Ось вони:

1. Не проводи своїх вечорів з подругою в кіні.

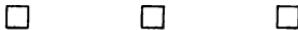
2. Будь привітною й погідною.

3. Виявляй для всього, що торкається його і його діяльності, терпеливість, співчуття та зrozуміння.

4. Не будь egoїсткою, що тільки думає про себе та про свої розваги.

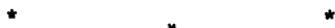
5. Будь простолінійною та повздержливою.

Чоловікам дає Карнеджі таку пораду: „Приносіть додому квіти й малі подарунки. Це найкраще забороло проти розводів!”

ЩО ВАЖЛИВІШЕ: ЗДОРОВ'Я ЧИ СТРУНКІСТЬ?

Під час недавніх лікарських оглядін у Філадельфії виявилося, що багато жінок і дівчат є погано відживленими. Найцікавіше, що всі вони походять з багатьох домів і погано відживляються тільки тому, щоб бути стрункими. Очевидно, що таке відживлювання згодом погано відбивається на здоров'ї. Людина стає мало відпорною на всякі інфекційні недуги та часто попадає в нервовий рострій.

Оптиміст — це людина, що, не маючи ні сотика при душі, замовляє устриці, сподіваючись заплатити за них знайденими перлами. (М. Баррі)

Д-р Борис Кудрик

Чужі впливи в українській музичній культурі

Говоримо про оригінальність, відрубну індивідуальність музичної, чи просто загальної культури даного народу. А що в науковому підході до будь-якої справи все так водиться, що починають від найосновніших, найелементарніших питань, отже й тут поставимо на вступі таке основне питання: в якій мірі чия небудь культура може бути оригінальна, або іншими словами: чи ця оригінальність безумовна, чи умовна?

Ми захоплюємося, наприклад, високим, знеслим духом давньої Греції. І нашого подиву ні трохи не зменшує відомий факт, що грецька культура не „впала сама з неба”, а виросла на зразках східніх культур, головним же чином крето-мікенської. А все таки можемо з повним правом говорити про оригінального

грецького духа! Була там велика оригінальність внутрішнього творчого чинника, що все чуже, засвоєне, навчене зумів перевоплотити власним духом і надати йому свою власну, відрубну печать. Отже, оригінальність культур таки є і вона мусить бути умовна, — один народ учиться від іншого, старшого своїми надбаннями, — справа лише в тому, щоб народ-учень умів на присвоєному культурному добрі покласти характерний підпис свого духа, печать своєї індивідуальності.

Цю загальну правду доказує також вузька ділянка історії нашої української музичної культури, так народної, як і літературної. Саме український музичний дух визначається такою сильною індивідуальністю, що всякий чужий вплив, — за винятком хіба новітньої великомі-

ської культури, — вміє засимілювати до себе й надати йому вповні своєрідне забарвлення.

У наших старовинних народних піснях, починаючи від прадавніх обрядових із поганської ще доби, а кінчаючи на останках козацької пісенної творчості, музичні етнологи вже більш як півстоліття знаходять численні впливи давньогрецької та різних азійських музичних культур. Наша найдавніша ненародна музична культура, тобто церковна музика княжої доби, що заключається в терміні „києво-печерського напіву”, не зважаючи на свою характерність, все таки є витвором візантійського чи болгаро-візантійського впливу. Цей вплив триває й у пізніших віках.

Приходить нарешті переломове в історії нашої культури XVI століття; з Заходу протискається в Україну гуманізм і ренесанс, і щойно тоді в нашій літературній музіці (все ще виключно церковній) довершуються поважні зміни: на місце давніх, уже невигідних візантійських невм-крюків приходить європейський п'ятилінійний тактовий нотопис і водночас замість нескладного дво-, — чи триголосного співу, без поділу на окремі голосові реєстри, починає практикуватися партесний спів, що найменше на чотири мі-

шані голоси. Починаються у нас впливи всевладної тоді в Європі нідерляндсько-італійської хорової музики, звичайно через Польщу. В нашій духовній музіці запановує західня форма поліфонічного мотету, чи, як тоді називали, „концерту”. З цієї багатої партесної літератури збереглася, на жаль, тільки одна, і то дуже недосконала паліятика: теоретичний твір „Грамматика мусикайская” Дилецького. На нотних прикладах цього можна ствердити хоч якийнебудь вплив Заходу на нашу тодішню музику.

З першої половини XVIII століття маємо багато релігійних кантів, що їх творили бурсаки київської, львівської та інших братських шкіл і списували пізніше в т. зв. „Богогласники”. В оцих наших давніх церковно-народних піснях, що їх ще донедавна співав увесь народ, бистрий музикознавець легко помітить сліди впливів італійщини, бахівщини, навіть мангаймщини! Італійський вплив, що опанував тоді цілу Європу, в Україні росте далі й доходить до свого світлого апогею в творчості Березовського, Бортнянського й Веделя; це найкраща синтеза чужого з рідним! Нова музична атмосфера, створена цими трьома нашими великими композиторами, переноситься коло 1830

року до Галичини і створює тут основу для творчості „перемиської школи” — Вербицького й Лаврівського. Та до цієї українізованої італійщини XVIII століття приступають ще нові, „бідермаєрівські” впливові елементи, тобто італійська і французька опера цієї доби (Обер, Россіні, Белліні) та німецько-романтична сольова й хорова пісня (Вебер, Шуберт, К. Кройцер, Маршнер); проте всі ці впливи обмежились майже виключно на сторінку технічну і з рамок цього західнього складу й ладу виглядає найправдивіша картина нашого рідного, західно-українського краєвиду.

Можна б іще не одне українське музичне явище XIX ст. наслідити подібним чином. Та вистачить згадати, що навіть Микола Лисенко, цей властиво перший відкривець української народної пісні з її високо оригінальними прикметами ритму, мелодії й гармонії, не зумів замкнути себе перед всевладним впливом Заходу. Вплив цей не минув навіть „Музики до Кобзаря”, — згадаймо хоч би бахівські риси пісні „Садок вишневий”, мендельсонізми в декотрих частинах „Радуйся, ниво”, не кажучи вже про інші твори. В пісенний творчості Січинського й Ост. Нижанківського не одна риса вказує на Шуберта, а може

ще більше на Верді, особливо на дуже популярну тоді в Галичині „Травіяту”. Два композитори початку цього століття, з центральної України, Стеценко та Леонтович, творці нового способу опрацювання народних пісень, не зважаючи на автодидактичне значною мірою виховання, не уникнули впливу німецького романтизму, звичайно, без шкоди для своєї народності.

А сучасна доба? Говориться про впливи Вагнера й Брамса на Людкевича, про вплив чеського модернізму на Барвінського, Нестора Нижанківського, Миколу Колессу, Лиська, російського на Л. Ревуцького, Козицького, Вериківського, російського антимодернізму (неошопенізму, рахманіновщини) на В. Косенка. Та всі тут переплічені композиції недвозначно маніфестують свою українську народність.

На закінчення ще кілька слів про новітні й найновіші шари популярної, знароднілої пісні, що витворилися під західніми впливами. Спершу про т. звану „старогалицьку” пісню, тобто побутову пісню, що творилася в наших священичих домах на початку XIX ст. Чужинний елемент тут той самий, що і в літературній музиці перемиського періоду; оперова італійщина, що втискалася тоді навіть у найглухіші закутини Європи. Але

в старогалицькій пісні панує цілковита рівновага між давньо-народним і напливово-чужим (у кожному разі, позитивним) елементом; ця обставина надає пісні високої вартості і тому не одна з цих пісень потрапила до сердця народу й дослівно стала зовсім народною.

Але маємо ще багато новіші шари популярної пісні, що постали вже в нашому столітті. Вони носять на собі сліди вже менше здорової великоміської культури, що впливає на душу народу де-генерально. Це популярні побожні пісні нововасиліянського витвору, зовсім відсталі від нашої давньої, світлої церковно-пісенної традиції „Богогласників“. Це невдалі наслідування подібних польських та чеських популярно-побожних пісень із доби цілковитого занепаду релігійного духа в музиці (кінець XIX століття).

Врешті, — прикро це сказати,

— частина наших стрілецьких пісень затаврова на впливом австрійської рекрутчини (наприклад, „Зажурились галичанки“, „Фельдфеблі“) або каварняної мадярщини (напр., „За твої, дівчино, устоњка пишні“). Те саме можна сказати про значну кількість сучасних пластових пісень. Причислимо сюди ще й більшевицькі частушки, творені в дусі московсько-салдатських, а часто й інтернаціональних, німецько-французьких маршевих мелодій.

Проте, всі ці негативні явища в нашій популярній музиці дрібна меншина! При нашій вродженої музичній інвентивності, — але само собою, не без співпраці свідомих, відданих, ідейних чинників, усякий добрий, шляхетний чужий вплив перетопиться в душі народу, зіллеться з нею органічно, злагатить її; на це маємо вже сотні прикладів з нашої музичної бувальщини!

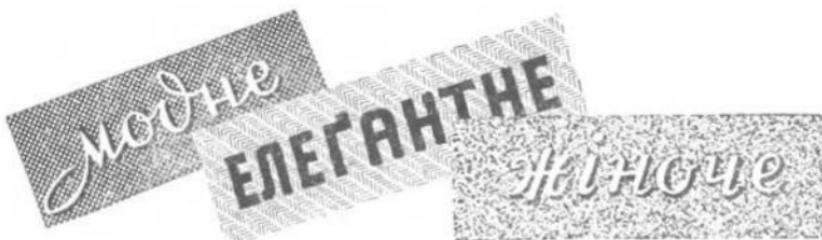
ОБЛИЧЧЯ — АДРЕСА

Один аматор кіномистецтва написав листа до славетної колись із німого фільму акторки Асти Нільсен, заадресувавши його оригінальним способом: на коверті він намалював шаржоване обличчя великої акторки і дописав тільки: Штокгольм, Швеція.

Лист дійшов до адресатки без перешкод.

* * *

Міністр справедливости звільнив з праці в Каракасі (Венесуеля) двох судових президентів, бо виявилося, що вони не вміють ні писати, ні читати.

Три години з Корнель Борчерз

Вам незнайоме це прізвище? Нічого дивуватись. Корнель Борчерз усього 23 роки, і вона ледве два роки тому закінчила драматичну школу. Правда, за цих двох роках вона виступала вже в шести фільмах, здобула ім'я найталановитішої з молодих німецьких кінових зірок, і вістка про неї дійшла аж до Галлівуду, що після довгого захидання сітів таки оце зв'язав її з собою семирічним контрактом.

Сьогодні я вмію вже перерахувати всі фільми, що в них виступає Корнель Борчера, і спроможуся розповісти, коли й на котрій сторінці кожний фільмовий журнал вмістив її фотографії, але ще тому три тижні я не вмів про це сказати ні словечка. І бувши таким анальфабетом, я зустрівся з Корнель Борчерз.

Із залізничним квитком тричі благословленного IPO я опинився на залізничній станції в Міттенвальді. Квиток був написаний на дві особи, і ця друга, щасливим

збіgom обставин, не вибралася в дорогу. Отже, можна було комусь запропонувати подорож у вигідному, м'якому вагоні другої класи. Я підійшов до черги, що стояла коло залізничної каси, і помітив там елегантну молоду, високу, з русявим високо обтягим волоссям, паню, у сивому, модно пошитому костюмі, у великих чорних окулярах. Біля неї стояла дівчина з двома шкіряними валізами. Пані була дещо збентежена моєю пропозицією скористуватися з зайвого квитка. Ще більше збентежилася, довідавшись, що це квиток на дві особи і нам прийдеться їхати разом.

Ми сіли до поїзду і почали розмову — вривану й стриману, як між двома зовсім чужими одне одному людьми. Корнель Борчерз зняла окуляри, і з поза них виглянули ясні мелянхолійні очі.

— Ви не німець, — ствердила вона по кількох хвилинах розмови.

— Ні, я українець — журналіст. Але й ви не баварка. Чи ви приїхали до Міттенвальду тільки на відпочинок?

— Ні, я живу тут постійно, що правда, лише протягом трьох тижнів. Я акторка.

— Значить, ми споріднені душі. Журналісти й актори постійно зустрічаються. В якому театрі ви працюєте?

— Я фільмова акторка. Ви може, бачили фільм про блокаду Берліну?

— Ні.

— А може „Мартіна” або „Анонімні листи”?

— Також ці, — сказав я винувато.

— Це ніщо особливое, — говорила Борчерз, — я сама не бачила ще своїх останніх фільмів.

— Але то мусить бути цікаво — бачити себе на екрані?

— О, так! — оживилась Корнель, — маєте враження, що ви подвойлися. Людина, не бачивши себе, зовсім не знає, як вона в дійсності виглядає, як говорить, як сміється, як ходить...

— Ви, мабуть, граєте ролі дівчаток-підлітків? — сказав я, дивлячись на її майже дитяче личко.

— Ні, навпаки. Я граю ролі жінок старших за мене. Два рази я була лікаркою, раз учителькою... Все це були трагічні ролі. Ролі дівчаток я не можу грати

Корнель Борчерз „по хатньому” в Міттенвальді (фотографія — Брюс Кашнігтем) вже хоча б тому, що в мене 1,72 метра висоти.

Корнель Борчерз вийняла фотографії — самі приватні, ні одної фільмової. Показала мені свій чудовий дім, серед зелені, що його винаймила в Міттенвальді, розказала про свого чоловіка — англійського письменника, який робить такі прекрасні фотографії, про сестру, що лежить тепер у лікарні, хвора на сухоти, і про братчика, що приїхав до неї зі школи на відпочинок. За годину ми були вже старими знайомими.

— О, ви мусите нас обов'язково відвідати. В нас такий чудо-

вий вид з хати на Карвендель!

— А ви збирали вже коли в житті гриби? — запитався я.

— Ні, — засміялась Корнель, але дуже люблю їх їсти.

— І на Карвенделі ви також ще не були? Отже, як матимете охоту, підемо й на гриби, і на Карвендель.

— Дуже радо. Але у вересні я починаю нову працю в новому фільмі. Тоді час у мене дуже зайнятий. А в січні мушу їхати на шість тижнів до Галлівуду. Протягом сім років я мусітиму двічі на рік відвувати таку подорож.

— І не боїтесь летіти літаком?

— Ой, боюся, — сказала широко Корнель Борчера.

— А не хочете на постійно переїхати до Америки?

— Ні. І була недавно в Англії, в батьків моого чоловіка. Англійці прекрасні люди, спочатку недовірливі, але коли пізнають вас — вірні приятелі. Та в Англії я не хотіла б жити!...

За розмовою ми і не зчулись, як наблизивсь Мюнхен.

— А я думала, коли ви до мене підійшли, що це знову хтось проситиме мене про автограф. Мені це часто трапляється.

— Тоді ви помилилися, але тепер, по нашій спільній їзді, автограф мені вже, либонь, належиться. Чи маю, може заощадити вам цю приємність?

Корнель Борчера засміялася і, замість відповіді, вийняла свою візитівку та написала на ній число свого телефону.

— Подзвоніть до мене, як я вернуся додому. Умовимось, коли ви нас відвідаєте.

На вчора ми обоє з дружиною були прошені на чай у Корнель Борчера. Але дві години перед умовленням терміном післанець приніс мені листа від Корнель, що в ньому вона писала: „Ми умовились на чай на п'ятницю. Це значить — на сьогодні. Ще рано я тішилася цією зустріччю. Але ось тепер дісталася телеграма, щоб негайно їхати до Бамбергу. В понеділок починаємо крутити новий фільм, і до того часу різьбар у Бамберзі мусить зробити з мене кілька погрудь. Прошу, пробачте це мені...”

За контракти акторам добре платять, але контракти зобов'язують до важкої праці. Корнель Борчера молода, талановита й працьовита. Протягом двох років вона зуміла стати фільмовою славою. І я думаю, що критики не надто помилляються, ворохивши їй кар'єру великої акторки Інгрид Бергман.

Читачі „Ми і Світ”, що їм Корнель Борчера шле щирій привіт, мабуть не раз ще почують про її успіхи.

М. К — ий

Темпераментно, хитро, влучно... (Футболіст з мистецького погляду)

На футбольному гриці зіткнулося троє людей в одній точці. Хоч цілий рисунок комбінації, починаючи десь від викинутого руками „авта” зліва, через увесь рух, завершений майже вже під брамою четвертим втручанням оборонця, хоч цей рисунок будований загалом на непохитній логіці, — все ж кожна комбінація цього скісного борюкання трьох людей, кожна змінена мить його здається безнадійною. Бо тут зіткнулися двоє проти одного, двоє оборонців проти одного напасника. Обоє вони, якщо взяти всі ці одиниці окремо, рівні з ним, третім. Можливо, кожен з них двох дужчий і спритніший за нього, третього. Але тут неможливість слідує за неможливістю: двоє об’єднаних спільною метою ігреців не можуть відняти м’яча в третього. Він бо блискавично їх дезорінтує. То розмахується на м’яч, але не б’є його, то б’є його, ко-

ли жаден з них цього не чекає. I так веде, посугас м’яч крок за кроком, аж поки випадком грубоногий бек, уже при самих воротях, не вибиває його простим ударом кудись, якомога найдалі відті.

Зухвалий і неможливий напасник — це Володимир Гарасим, „Влодко”, „Влодзьо” або „Володя”, як вам до вподоби. Він провадить свої смертельні атаки різно. Не мавши підтриму з боку слабших товаришів, він демонстративно стоїть без руху, інколи лише з гнівом зводячи руки вгору. А тоді, скориставшися з якогось випадку, раптом запалюється, хапає носаком, дослівно впивається в м’яч і вже грає навласноруч, один у полі воїн, так би мовити, мономах, веде до брами, пробивається через шахами наїжені лави оборонців і за п’ять-шість метрів від брамки „крошить”. Інколи м’яч з-під його лівої лютого летить

далеко понад браму або скісно вбік. Інколи в нього м'яч віднімає супротивний бек під самою брамою. Інколи ж м'яч влітає в кут брами, прекрасним чистим стрілом, наскрізь, крізь брамкаря, крізь корчовий сплет його рук, ніг, живота, чола й заціплених брів та уст, влітає й пролітає, вдаряючись об сітку й здригаючись на ній, під грандіозне ревіння шаленозакоханих у футбол глядачів.

Коли ж Гарасим має попліч гідних партнерів, наприклад, важкого, пробивного Шостака, то тактика його інша. Тоді він являє собою цілий вихор, динамічне мереживо подач і прийняття, тоді біжать і підбивають м'яч два, три Гарасими, один з них подає, другий приймає, третій забиває стрімкого гола. Цей третій Гарасим може тоді називатися Скоцень, Закалужний, Савка, Шостак або Ходань, може називатися навіть дещо зловісно: Хижак (це — наш симпатичний „Гільо”!): йдеться тоді вже не про примхливого, неспокійного „індивідуаліста”, а про честь і славу цілої спосної української дружини.

Цей в суті речі юнак (бо тільки ж 26 років йому, цьому дробичанинові) у певних випадках окриком велить полішити м'яч йому самому, перед лицем двох, трьох, чтирих супротив-

них оборонців. Тут він стає звичайним безіменним лицарем, неизвестним воїком — щоправда, без гробівця, до якого йому ще, на щастя, дуже далеко.

Автор цих рядків, ніякою мірою не фахівець футболу (або копаного м'яча, як називають цю чудову гру на західно-українських землях), пригадує собі, як починав свою лаконічну автобіографію великий актор Еміль Янінгс. „У шіснадцять років навчання мені оставісіло”, — писав він. — Я найнявся юнгою на корабель”. Що ж! Приблизно так же розповідає про себе Гарасим:

„Я, як сьогодні, пригадую, як мамля все говорили, що то буде якийсь футболіст або жулік. (Примітка: мамля говорили: „шибеник” — а втім, це те саме). Так проходив час із літа на літо, а я все більш та більш бив цей бальон, тобто якесь міщатко, напхане шматами, і за ним ганяв цілий божий день, і то босий, бо родичі не дозволяли мені цього робити, казали, що „я тобі черевик не настарчу”, ще до того й били, бо я не слухав їх. Почав у школу ходити, я мав тоді сім років, та все щось „вистругував” під час науки, а тим більше на перерві, отже родичі мали клопіт, бо мусіли час від часу з'являтись у пана вчителя, котрий мав мене „по

уха". Так скінчив з бідою 7 кляс і вирвавсь, як пташка з клітки, на волю."

Вирвавшись на волю, він почав організовувати „дружину”. За гроші, „здобувані” від батьків, вони відвідували справжній футбол. Грали самотужки з іншими „дружинами”, при чому не раз билися, сперечаючись, чи був ґол, чи ні (бо самих воріт фактично не існувало). Коли Гарасимові було 14 років, старші хлопці затягнули його в т.зв. юнацьку „Ватру”, де він почав дійсно грati. Тренер та старші змагуни хвалили його. По тому, як він отак „покопав” собі два роки, його перевели в першу команду. Перший його зо „старими приками” метч відбувся проти польського „Стшелльца”. Вислідом було 3 — 1 на „нашу” користь.

По тому гоноровий хлоп не схотів більше грati із „смаркачами” — він, мовляв, з „першої команди”. Грайний наступної неділі, жагуче очікуваній метч також вирішено в „нашу” користь. Цей метч, між іншим, перетворився на справжню війну.

За большевиків „Владсьо” грав у „Спартаку”. За німців — у „Ватрі”. Тоді виграно з УСТ „Україна” у Львові 2 — 1. З черги „Скала” стрийська (програно нею „нам” 4 — 3), „Дністер” — Самбір та низка інших програ-

них „товариських”, усе на користь „нам”. Молодик стає „зіркою”, пружною й сяючою в усіх своїх вихідних позиціях і своїх рухливих, кілька разів поважно поранених літках. У ті часи „Гарасимць” (особливо інтимна назва від друзів і ворогів) посилив ґоли переважно як лівий криловий (лівий „край”).

На еміграції Гарасим почав грati в польській дружині, бо своїх ще не було. Потім — у найсильнішій серед ДП дружині „Лев”. Був заангажований до німецької оберлігової дружини „Швабен,” — Авгсбург, тоді знов перейшов до „Лева”. За деякий час грав в українській збірній „Січ” — Регенсбург, яка з успіхом „кропила німаків”, аж до ляндеслігі включно. Пробували наші хлопці грati навіть за чашу Баварії (набралися хлопці відваги), проте це, на жаль, не повелося.

Коли „Січ” розпалася з огляду на виїзд ігреців до Америки та Канади, Гарасим почав грati в німецькій дружині Міттенвальду. Гравши тут, він мав справжню „швере арбайт” (треба сказати, що в команду входили кілька наших сильних ігреців, як Шостак, Ходань, „Дзядсьо” та інші, але власне німці були переважно слабкі). Останнім часом Гарасима запрошено було до оберлігових дружин Ф. Ц.

„Баєрн” та „Фюрт”, де й тренував він якийсь час (мавши два місяці перерви), проте в осінніх розграх оберліги він уже не мав змоги взяти участь з огляду на свій від'їзд до Америки. Велика шкода, бо наш герой міг би набути ще дещо до своєї кваліфікації, там бо тренувє добрий англійський тренер Д. Дейвісон.

Коли говорити про особистий стиль Гарасима, годі не спом'янути про його неописану примхливість. Автор бачив одного разу, як він „копнув” не м'яч, а тилову частину свого „ворога”, якогось молодого словака, що грав на лівому крилі, — і за це був вроночсто виведений з поля суддею, д-ром В. Комаринським. Гарасим може раптом заштрайкувати й піти геть з поля, простою дорогою до власного мешкання, щоб негайно перебратися „в цивіль” і ще до кінця метчу, полишеною на відповідальність спантеличених товарищів, піти пити пиво в колі найінтимніших друзів. — це тоді, коли він візьме за образу вирішення одного зо своїх найближчих помічників, „Дзядзя” або що, який, сьогодні суддювавши, неправильно, на Гарасимову думку, присудив „одинадцятку”. Інколи Гарасим веде себе зовсім пасивно. Інколи захоплюється несказанно, і тоді він справді творить чудеса.

До його техніки належить уміння з'єднувати в собі абсолютну стихію (тобто -- вагу хвилевого настрою) з невимовною холонокровністю. Загнавшись, він здатен дурити супротивника найспокійнішим способом. Завжди в його комбінаціях є щось кидке, жонглерське, штукарське, розраховане на грімкий регіт юрби, щось невичерпно винахідливе. Пуристи стилю уважають його гру брутальною. Але брутальність Гарасимова належить до тієї сфери, де завжди маси обожають видатного штукара, будь він фахік, будь актор, будь політичний промовець. Секрет

В. Гарасим перед брамою; за хвиліну — переможний стріл!

цього — особистий чар. І горе людині без чару.

Ми не знаємо, чи варт похвальти за сторінок поважного місячника принципове презирство до „науки” і принципове замилування в пригодах і авантюрах. Особисто ми теж свого часу не любили школи, не уважаючи на те, що школа багато чого гарного намагалася нас навчити. Тим менше хочеться нам, у зв’язку з Гарасимовими футбольними досягненнями, згадувати про всяких конкістадорів і мужів чину, що, не думуючи, здобувають світ. „Владзьо” бо є абсолютно порядний хлоп. Він має чесну й порядну жінку, приемно-пухку на вигляд, двох чудесних дітей, молодше з яких, син, ледве дворічний, уже сьогодні видатно „копає з лівої” (і навіть на наших очах одного разу забив татові гола, білявий і невинний). Гарасимове виконання па міттенвальдських „балетах” італійських, німецьких, англійських, гуцульських та інших, включно з одеськими („Среди больших акаций...”), саме то-

ді, коли Гільо захоплено танцює на столі серед півпорожніх пляшок, пісень, під акомпанімент гітари, його вміння грati на більядрі і заводити якісь несуспітні ігри з клаптиками паперу, з „додаванням” і „відніманням”, його чар у приватному житті і його майстерне мистецтво розповідати й по одеськи лаятись — це все те, що робить його індивідуальністю. в народженні якої неповинна українська нація. Вона дещо більше повинна в діяльності Гарасима як вояка, як партизана, як гарячого українця, що навіть советської пісні слова про „Чубчика кучерявого” перефразовує в сенсі, мовляв, „Сибір есть тоже украинская земля”. Але це на власній відповідальності „Владзя”.

Це на власній відповідальності кожного, з’єднавши з тисячами собі подібних і вправляючися в сфері, собі притаманній, спричиниться хоч трошки до того, щоб про цю збирноту сказали: „як цікаво, як змістовно, як довго їм ще жити.”

I. K.

~ЗАГАДКИ~

Ч. 1 — Лого-аритмограф

(точок 5)
склав д-р К.

Вписати у двошпалтьову фігуру 9 пар шестилітерових слів такого значення:

1) середньоєвроп. нарід (1-ший стовпець) — африк. плем'я (2-гий стовпець), 2) спосіб зазнайомлення з громадською думкою в якісся справі — нищитель, жорстока, брутальна людина, 3) ін. „думати” — чоловіче ім'я (2 відм. одн.), 4) частина серця — рід музичного твору, 5) накриття голови, звій — ін. „перемога”, 6) збір-

17			X	X	20			14
		10	X		13	X		23
19		X	9		4		X	
		X		2			21	X
	X			6			22	X
12	X				15		X	8
7	X					X		16
	1	X			X	18		
3		11	X	X			5	

дадуть одну —, а літери на місці чисел, прочитані в черзі від 1 до 23, другу розв'язку.

Ч. 2 — Аритмограф

(точок 5)
склав д-р К.

- а) 5, 11, 19, 20, 3, 15, 24, 6, 2, 1,
— орієнтаційний знак для подорожніх,
б) 30, 29, 31, 32, — вибуховий ладунок, що має застосування у війні та гірництві,
в) 4, 25, 14, 13, — урядові документи,
г) 39, 9, 12, 18, — ліва притока зах. Двини,
б) 22, 7, 21, 23, — церковний одяг,
д) 8, 35, 17, 26, — цем. первень, металль,
е) 10, 38, 28, 37, 19, — пічний птах,
е) 33, 27, 34, 36, 40 — рибальський прилад (здрібніло).
Літери замість чисел, прочитані в порядку від 1 до 40, дадуть додаткову розв'язку.

Ч. 3 — Літературна загадка

(точок 3)
склав д-р К.

- 1) „Апостоли”, 2) „Рінь”, 3) „Сорочинський ярмарок”, 4) „Доктор Серафікус”, 5) „Три персні”, 6) „Роксоляна”, 7) „Сонце в Чигирині”, 8) Співомовки”, 9) Туга

ник законів — ін. „нестійкий”, 7) ін. „доля” — військове розпорядження, 8) покриття кімнатних стін — ентузіастичне привітання, 9) алярмовий гудок — мадярський нар. танок.

Літери на місці хрестиків, читані ходом годинникової стрілки,

за сонцем", 10) Метелики на шпильках", 11) „Соколики", 12) „Імлистюю рікою", 13) „Інститутка".

Вичисліть прізвища авторів названих творів, а іхні початкові літери дадуть ім'я і прізвище сучасного поета.

Ч. 4 — Логограф

(точок 3)

склав д-р К.

АК, АН, БАР, БИР, ВА, ГО, ДІ, ЗМО, КА, КА, КА, ЛАН, ЛАНТ, МО, НА, НЕ, НЕС, О, ОЧ, ПЕР, ПРЕ, ПРО, СЕ, СІ, СО, СЬКА, ТА, ТИ, ТИВ, ТОР, ФОР, ШОТ, ЮШ, Я, Я.

Із поданих складів створити слова такого значення: 1. ін. „заговір", 2. вроджена здібність, 3. господарська рослина, 4. діяльні одиниці, 5. півн. частина Англії, 6. великі очі (без „и..), 7. давня назва Ірану, 8. найвищий суддя в стар. Римі, 9. рим. філософ і драматург, 10. ін. „покров", 11. рід страви, 12. міністер закорд. справ ЗДА, 13. титул трагедії Софокла, 14. прізвище суч. укр. поета.

Другі і четверті літери слів, читані доземо, дадуть імення та прізвища двох письменників, що визначалися великим знанням душі українського селянина.

РОЗВ'ЯЗКИ ЗАГАДОК З Ч. 2

Хрестиківка

По зем о: 1. Сковорода, 9. табу 10 жук, 14. уте, 16. сни, 17. тарок, 18. туа, 20. аве, 22. ур, 23. мат, 25. ар, 26. раса, 28. УТГІ, 29. Антверпія.

Д о з е м о: 1. структура, 2. кант, 3. об, 4. вуж, 5. рак, 6. ом, 7. Дорн, 8. артилерія, 13. УНРРА, 15. ета, 16. ска, 19. уран, 21. вагі, 23. мав, 24. тур, 27. ст.

Логограф:

1. Ліско, 2. автаркія, 3. Татри, 4. інспектор, 5. Уtrecht, 6. Корнейль, 7. об'єкт, 8. мітологія, 9. кліка, 10. геральдика, 11. звір'ята, 12. дитирамб, 13. очайдух.

Іван Тобілевич — Карпенко Карай.

Аритмограф:

а) Плюта, б) барон, в) еліта, г) район, г) тафта, д) аrena, е) Годес, є) Ольга, ж) сокіл, з) Брови, и) кавун, і) круза, ї) Буач.

— Юрій Федькович.

Правильні розв'язки:

1. О. І. Березницький, Бофало (ЗДА), 2. Я — в Д., Спалдінг (Англія), 3. Дусьо Дусин, Нью-Йорк (ЗДА, 4. Діон. Іванчишин Спалдінг (Авглія), 5. С. Лев., Бофало (ЗДА), 6. М.Б. Г., Філаделфія (ЗДА), 7. Микола Маслов, Аїн Драгам (Туніс), 8 Роман Лисняк, Нью-Йорк (ЗДА), 9. Ол. Тарапанюк, Буенос Айрес (Аргентіна), 10. Антін Тріска, Англія, 11. інж. Турко, Бремен (Нім.), 12. Маркіян Фесолович, Лібертад (Аргентіна), 13. Христина Шлемкевич, Елізабет (ЗДА) — всі по 24 пункти; 14. Вол. Гоцький, Слефорд (Англ.) 21 п.; 15. Галина Лощенко, Міттенвальд, (Нім.) 16 пункт.; 16. Роман Ганас, Балтиморе (ЗДА) 13 п.; 17. о. Вол. Івашко, Канада, 13 п.

Етюди на тему щастя*)

Коли вчитатися в цю талановито написану книжку, вона починає вражати силою великого чару. Вражати не тільки поодиноких читачів, що, незалежно від змісту, шукають у творі його чисто літературну красу і в цьому романі познаходять багато досить щедро розсипаних образових відблисків майже пастернаківської сили виразу слова. Роман здатний захопити найширшого, неспокушеного в літературних питаннях читача.

Секрет злудного чару цієї речі — це секрет чару цілої советської літератури в її найвидатніших витворах, секрет її впливу не тільки серед захоплених радянцями на відалі, але й серед численних підданих самого Советського Союзу, які щодня переживають всі „приємності” большевицької системи. Це ота славетна масова гіпноза, що витікає з досконалого вміння створювати складний кон’юмерат ідей, півідей і псевдоідей, потворну мішанину чистої правди і найодвертішої брехні, найбезсо-

ромнішої спекуляції. Цим скомплікованим апаратом покликані користуватись армії пропагандистів, журналістів, радіодикторів, письменників та мистців, — і якщо тисячі агентів п’ятих колон по всіх країнах світу компенсиують за їхню працю гроши маї іншими матеріальними винагородами, то пропаганду — усну й писану — призначено для мільйонів і мільйонів безплатних — тонко обдуруваних, щоденними „масовими сеансами” гіпнотизованих сліпців.

Большевицьке красне письменство, така ж невід’ємна складова частина червоної пропаганди, як і пряма агітація за колхози або за чергову „державну позику”. Літературний твір може мати й певні чисто-мистецькі вартості, і їх м’яко висловлюючися, „прощають” згори, якщо змістовий напрям твору виконує пряме завдання: пропаганду сталінського режиму. Проте, принципово советська й підсоветська література нездатна витворити речі, написані свободно й незалежно, речі неперехідного значення. Навіть найбільшому талантові там по-

*) П. Павленко: „Счастье”. Военное издательство Министерства вооруженных сил Союза ССР. Москва 1948. Стор. 396.

ствалено заліznі межі, і він завжди, рано або пізно, вдариться об них, в якому б напрямі не діяв, яку б невтральну тему не брав: в останньому випадкові його урядово покарають за саму цю невтральність, яка вважається чи не за такий же самий злочин, що й пряма ворожа советам акція.

У випадку П. Павленка, російського письменника з українським прізвищем, автора відомого ще перед війною роману „На востоке” („На сході”), маємо, звичайно, ніякою мірою не „невтрального”. Це відомий і переконаний большевик, закоханий у Сталіна, мало того — закоханий у безконечний труд мільйонів людей, які щоденно, в поті лиця, підстъбуючи одне

одного словами й ділами, будують сталінське державне творство. В цілковитій щирості автора не доводиться сумніватись. Він настільки щирий і переконаний у правоті діла свого й своїх співгомадян, що вважає не тільки можливим, а й потрібним розкривати хиби в праці над післявоєнною відбудовою країни, недоліки в діях, вдачах і поведінці людей, брати своїх геройів не в їх схемі, а в живому розгині, в пристрастях, вадах і помилках, описувати страшні злідні, в яких вони живуть, тощо. А інколи відбуваються навіть такі сцени:

„— Або Сталінові не так доповідають, — сказала вона по павзі, і йому знову здалося, що вона знизала плечима, — або я справді не знаю, що є. Раз-ураз пляни та й пляни, а ми живі люди де? Позавалювали нас тими плянами поверх голови.” (Стор. 19).

Фабула роману „Щастя” розгортається на тлі відбудови виноградарських совхозів та колхозів під час останнього півтораріччя війни. Місце дії — од-

Ялтська конференція

не побережне місто в Криму, не назване ні разу, проте, за всіма даними — Ялта. Значна частина сцен відбувається безпосередньо на фронті, серед них — широкий опис боїв за Віденську конференцію напочатку 1945 і — звичайно ж! — особиста зустріч героя зо Сталіном.

Сталіна подано за всіма ознаками появи божества на землі:

„...Перейшли варту. Провідник спинився. Разом з ним спинився Й Воропаєв. Провідник розгублено глянув на нього і ледь повів убік поглядом, і тієї ж миті він почув голос, що його не можна було не відізнати:

— Прошу сюди, товаришу Воропаєв, не бентежтеся.

Воропаєв, однак, не рухався — ноги його не слухались.

Він побачив Сталіна.

У світловому весняному кителі й світловому кашкеті Сталін став поруч із старим садівником коло виноградного куща, що вчепився вузловатими лапами у високу шпалеру при стіні. Дивившись на Воропаєва, він ще доводив садівникові щось, що їх обох — було видно — поважно цікавило.

— Ви спробуйте цю методу, не бійтесь, — говорив Сталін, — я сам її перевірив, не зрадить.

А садівник, розгублено й разом з тим по-дитячому з захоп-

Соргостське щастя:
голод на Україні в 1932 — 33 рр.

ленням видивившись на свого співбесідника, розводив руками.” (Стор. 229).

У сцені, де герой оповідає друзям про цю зустріч, фарби згущено ще дужче:

„Усі мовчали, дивлячись на нього й не дихаючи”.

— Я розповів про Цимбала...

— Сталінові? — перепитала Ступіна.

— ...про тебе, Юрію, і про Наташу, про тебе, Городцов, про тебе, Вікторе, і про тебе, Аннушко. Про те, як важко вам і як багато робите ви, як переборюєте труднощі, як будете життя...

Гости мовчали.

...Аннушка Ступіна вийшла з темного кута і, розсунувши тих, що з'юрмилися навколо Воропаєва, стала перед ним, бліда й мовчазна. Вона нічого не могла спитати, вона просто чекала, що впаде їй на долю.

Воропаєв обійняв її за тремтливі плечі.

— А про тебе я розповів, як ти прокрокувала Європу, як воювала з німцями по тaborах, яку святу ненависть до ворога пронесла через довгі важкі переживання. I він...

— Сталін? — спитала вона самими губами.

— Ато ж. Він сказав — якщо саму ненависть цієї Ступіної...

— Так і сказав: Ступіної?

— Ато ж. Якщо саму ненависть цієї Ступіної скерувати вірним шляхом — гори, каже, можна вивернути.

— Правильно. Можу. Це він правдиво сказав. I прозвав мене на-прізвище?!” (Стор. 240 — 241).

Талант автора особливо яскраво виявляється в цих і подібних нестерпно фальшивих сценах. Тут уже не допоможе ніяка особиста майстерність, тут найбільш сміливий у зображенні людей автор повинен покинути людину і вдатися до опису бога. Але якщо, припустімо, Гомер витворив Зевса й інших богів силою власної уяви і щирою майстерністю мітологічної традиції, і тому його божеські образи справді титанічні, то советський письменник повинен сам витворити міт — і то міт з істоти, що ззовні є маленьким худоплечим чоловічком з обвислими вусами

й вузенькими прижмуреними очима, а внутрішньо — людиною практичних, але надзвичайно примітивних категорій мислення, що просвічують крізь її примітивну, уривчасту, простацьку мову. Не кажучи вже про те, що ця людина — найбільший убивця з усіх тиранів світової історії. Письменник повинен зробити з нього божество гомеричного виміру, що перед ним простий смертний, будь він навіть стаханівець або герой з вітчизняної війни — найдрібніша комашка. Але такий міт фізично неспроможний витворити навіть найгеніальніший письменник. Фальш прорветься тим з більшою силою, що майстерніших засобів уживає автор.

Подібно й з іншою стороною твору: там, де на чергову директиву партії й уряду, п. Павленко, в числі тисяч інших советських інтелектуалів, заходжується опоганювати перед читачем західній світ. Чого варта постать американського журналіста, що його герой возить по колхозах під час ялтської конференції:

„В один з вечорів Воропаєву подзвонили, щоб він негайно виїздив до колхозу „1. травня”, де якийсь підпітий американець, відвідуючи хату за хатою, описує колхозників за якимсь неімовірно ідіотичним запитником,

Машину подано негайно. Бажання побачитися з своїми першотравневиками було таке велике, що Воропаєв виїхав, не зайдовши до райкому.

Американець вештався в першотравневиків з раннього рання і на ту пору, коли підїхав Воропаєв, перебував уже в тому, майже нелюдському стані, в якому можуть перебувати тільки бувалі п'яниці, що вихилили багато озер. Воропаєв був майже переконаний, що це якийсь собі дрібний людечъ, і ледве повірив візитівці, прочитавши ім'я відомого журналіста однієї з найвідоміших у всьому світі газети." (Стор. 188 — 189).

Або подібні з підкresленою тенденцією повторні характеристики й думки, щедро висловлювані на адресу австрійців та німців однією з героїнь, лікаркою Горевою, мобілізованою на фронт у ранзі старшини — типовим „руським чоловеком“ з його презирством до всього, що не входить в орбіту його засяぐу, з його вдаваною пошаною до Моцарта чи Гете і з його погано маскованою ненавистю до цілих культурних національних масивів, що з їхніх надр вирости не тільки ці двоє або четверо (ще інколи згадують Шіллера і, звичайно, Маркса з Енгельсом), а тисячі інших, кому Європа зобов'язана величезною

часткою своєї загально-людської культури.

Нахабство героїв на цьому фронті не має меж. Ось, наприклад, як оповідає майор Голишев про перевагу російського сільського господарства над австрійським:

„У містечку, де я стою зо своїм полком, ось уже четвертий день хлібом не торгають, а між іншим мука є. В чому річ? Мука в одних руках, транспорт — у других, пекарня — в третіх, ось у них це рівняння з трьома невідомими не рішається. Нараджуються, шумлять, а народ без хліба. Або з овочами. „Чому, — питаютися, — овочів не маєте?“

— »А ми, — кажуть, — у таких дурницях не вправляємося. Наш фах — худоба, масло, сир.«." (Стор. 338).

Авторові тут (і сторінка далі, де цей самий майор повчає австрійських робітників, як за до-

Совєтське щастя:
голод на Україні 1932 — 33 рр.

помогою професійних спілок творити „підсобні господарства“) треба було справді виявити безмежну сміливість, щоб цю картину, таку типову саме для соцетського господарювання всіх часів — і воєнних, і мирних — не моргнувші оком, живцем перенести на Німеччину й Австрію, де, як відомо кожному, хто жив у цих країнах тоді, господарче життя налагоджено чітко, точно і в дуже короткий час.

Але це „зазнайство“, це обговорювання всього російського, починаючи з чергового неросійського володаря Росії — все це, так би мовити, офіційні, зовнішні сюжетні рамці роману. Є ще внутрішня сторона, і саме з неї, де автор найциріший, розгортається несподівано жах сьогоднішнього советського буднія.

На перший погляд тут, з погляду тих завдань, що їх перед літературою ставить вказівка про „соціалістичний реалізм“ — усе в порядку. Полковник Воропаєв, якому на фронті ампутують після тяжкого поранення ногу, демобілізується і захожується коло організаційної праці в колгоспах. Герої стоять на дірозві перемоги труднощів і хиб у колгоспному будівництві. Діють тут комсомолки й обов'язкові чарівні колгоспні „старики“, зроблені, проте, далеко не шабльоново. Вони перемагають не

тільки зовнішні труднощі, але й власні почуття, коли ці останні заважають їм будувати. Над усіма ними стоїть „світлий“ Сталін і дбає за всіх них. І так далі. Все ніби в порядку. Написано все це небуденно, характери подеколи дуже кольоритні й переконливі. Визначний твір „соціалістичного реалізму“, на зразок відомого ще з-перед війни „Танкера Дербент“ Кримова.

Але в дійсності тут дуже й дуже не все в порядку. Якщо придивитися до героїв глибше, то стає відчутна внутрішня їхня порожнечка. Вони тиняються ніби без мети, переселються масами*), беруться за щось не своє. Сам герой раз-у-раз плянує якийсь новий „плян щастя“, але так жадного до кінця й не доводить. Офіційний „геппі енд“ (поворот коханої з фронту) внутрішньої справи не змінює, герой має душевну рану, і з тих місць роману, де автор найбільш нещадно щирий, можна вичути, що ця рана — невигойна.

„Щастя“, слово, що визначає собою високий містичний ідеал людства, це слово сплющається тут логікою внутрішніх душев-

*) Разочарючий факт, що не відразу дається усвідомити: адже ті порожні землі, куди звозять переселенців, це ж...Крим. Чому вони порожні? Дуже просто: так під час війни Кремль ліквідував цілу республіку: Кримську АССР.

них подій до межі можливого. Країна — жахлива пустка. Люди — духовно скалічені. Всіх їх від голови до п'ят проймає ледве стримувана й ледве приховувана гістерія. Щоправда, в автора вони відроджуються, і автор хоче щиро вірити, що вони відродяться. Можливо, що він сам, людина сильної волі, переживши щось подібне, знайшов у собі внутрішню потугу здобути знову місце в житті. Можливо, що на це спромоглися й кілька його друзів та знайомих, з яких він відтворював портрети своїх геройів. Але ми знаємо, що мільйони й мільйони людей, яких скалічено й духовно спустрошені, утративши близьких і друзів, перекинуті за тисячі кілометрів

від рідних земель і змушені відбудовувати руїни фабрик і пожарища колгозних будівель, — вони вже не знайдуть свого щастя.

І даремно Сталінові щоденно доносять вірні йому „інженери людських душ”, що, мовляв, ради загоєно, країну відбудовано, люди знову щасливі і знову готові до бою. Ні, п'ять років замало, щоб покоління, переживши жахи другої світової війни, спромоглися витримати ще й третю. Якщо ж Сталін таки поведе оці армії „щасливих” на підбій світу, то цей останній бій принесе домовину його кривавому режимові, — і хіба щойно тоді мільйони людей віднайдуть своє щастя.

(Г. Р.)

СКІЛЬКИ КОШТУЄ МОДЕРНА ЗБРОЯ?

Перечитуючи воєнні звідомлення, ми майже байдужо сприймаємо вістки про знищення двадцяти чи більше танків, зістрілення кільканадцяти літаків, захоплення кількаадесяти гармат тощо. Ми й не думаємо про те, скільки грошей коштує кожний день війни. Зокрема дорога модерна зброя, вивінувана найновішими здобутками техніки.

Один швидкий ловецький літак коштує коло 200 000 доларів, один військовий літак важчого типу — 1 мільйон доларів, а дюзен-бомбовик далекого засягу, типу Б — 47, сягає п'яти мільйонів доларів. Протитанкові гармати коштують по 122 дол. за штуку, а самі танки по 120 000 доларів.

Завдяки технічним уліпшенням, теперішня зброя, в порівнянні з попередньою світовою війною, дуже подорожла. Автоматична протилітунська гармата коштує сьогодні вшестеро стільки, що протилітунська гармата з попередньої війни. Нові підводні човни є втроє дорожчі від човнів старого типу. Ракетні стрільни відсіятеро дорожчі від торпед. А навіть відомі нам „джіпи” подорожили з 1021 доларів на 2700 доларів.

В допомогу маг. „Ми і Світ“

Хоч наш заклик — нести допомогу магазинові „Ми і Світ“ був надрукований тільки в попередньому числі, він знайшов уже теплий відгук серед низки прихильників нашого видання. Друкуємо прізвища цих перших, що поспішили з приєднанням нових передплатників та із вплаченням передплати на кілька місяців уперед.

Приєднали нових передплатників: Бараник Богдан, Дубицька Наталія, Денисюк Микола, Дратвінська Віра, Фридер І., Гоцький Володимир, Гижка Павло, Костів Михайло, Клім С., Рінан Михайло, Клодзінський Михайло, Кощуба Євгенія, Буцяк Онуфрій, Когут І., Маузур Кирило, Мельниченко В., Мельник Ів., Питляр Орест, Перекліта, Скегар В. Б., Савчак Вол., Смик Вол., Тюшка Осип, Кіржецький І., Винничук В., Волошин В., Зибенко Р., Захаревич М., Чубатий Дмитро, Зелез Мирон.

Згори заплатили передплату: Маковей І., Петрескі І., Микицей Надія, Кулас Андрій, Паніків М., Андрушак Й. Е., Цибурах Святослав, Яцина Василь, Клашуняк А., Лисянський Борис; Міцак Василь, Мікитин Б., о. Стек М., Сіkelовський А., Соловович Е., Шафранський І., Понюх Василь, Олійник В., Семчук С., (передплата по кінець 1951 р.), Балабан Г.

Щиро дякуючи вгорі вичисленим, просимо всіх наших прихильників наслідувати добрий приклад і домомогти нам перебороти початкові трунощі та втримати на висоті наш журнал.

Приєднуйте нам нових передплатників!

Вплачуєте передплату на кілька місяців уперед!

Вплачуєте видавництву до року зворотні позики!

Влаштовуйте збірки на пресовий фонд «Ми і Світ»!

В наступному числі друкуватимемо далі прізвища всіх тих, що ділом виявлять нам свою прихильність. Поруч них будемо примушенні видрукувати прізвища наших довжників. Ми мусимо щадити кожний срібник і шлемо окремі упіmnення довжникам лише у виняткових випадках. Отже, нехай ці слова будуть попередженням для всіх, що досі не вирівняли свого довгу. Щоб ніхто не мав до нас жалю за те, що ми опублікували на чорному списку його прізвище!

Ціна оголошень у журн. „Ми і Світ“: ціла сторінка — 15 дол., пів стор. — 8 дол., чверть стор. — 4 дол., одна восьма стор. — 2 дол.

Розшуків і дрібних оголошень не друкуємо.

Пишучи до нас, не забувайте додати поштову марку на відповідь!

